SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
21/2020
23. máj 2020

Cena 0,60 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

LITERÁT PETER ŠTRELINGER: KEĎ KVITNÚ KONVALINKY Strana 4.

VYTRVALÉ PREKRÚCANIE FAKTOV NEOBOĽŠEVIKMI Strana 5.

KOLEGA STANISLAV HÁBER JE UŽ MATURITNÁ OTÁZKA Strana 6.

AKO UKRADLI Z PIEŠŤAN OBRAZ ALFONSA MUCHU Strana 7.

ARCIBISKUP JÁN SOKOL: ČAS MLČAŤ A ČAS HOVORIŤ Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Na televízne spravodajstvo hľadím ako človek, ktorý ho istý čas viedol. Bolo to síce dávno, v čase, keď páni Lexa a Hudek nakopávali vyšetrovateľov do citlivých miest a iných bozkávali na čelíčko, pán Kňažko a pán Budaj chodili do Mlynskej doliny na poslanecké prieskumy, aby ma onálepkovali, že som arogantný – z ich pohľadu nekooperatívny, a akýsi pán Svěchota ma pozýval na schôdzky do hotela Devín, aby mi potom po nepochopení naliehavosti jeho odkazov začala za dreveným obložením radiátora v kancelárii pôsobiť odpočúvacia aparatúra, ľudovo nazývaná ploštica... Skrátka, bol som v zlom čase na zlom mieste. Ale ešte sa kde-tu v tom dvadsaťosemposchodovom kolose pohybovali profíci, čo si pamätali na dajaké pravidlá z Hlinického éry, muži nemali ženské hlasy a ženy mužské (na konkurzoch sa dbalo na mikrofónové) – a tí, čo sa prihovárali ľuďom z obrazoviek, nehovorili hlasmi politikov, už vôbec nie siskárov, nepritakávali im ani nestranili, aby iných znemožnili; všetko nebolo čierne a negatívne, ba na konci tunela zavše zasvietilo aj svetielko nádeje pre nový štát. V scenároch relácií bolo aj čosi pozitívne z domoviny (nie z krajiny), tiež z vlastnej hlavy, nie iba z dispozícií a čítačiek...

Dlhý úvod človeka, čo dosť zažil a mnohé si pamätá. A teraz in medias res. Vtedy som mal stošesťdesiat zamestnancov v štyroch štúdiách. Zaujímalo by ma, koľko sa v spravodajstve RTV: vymenilo ľudí povedzme len za posledné dva roky. Stovka? Redaktorečky – ako na móle, držiaky na mikrofóny... Makarónoví moderátori, janičiarovská predpojatosť. Makara (nie Oleg ani Jozefína) by u mňa nemal šancu! A Jančkárová? Škoda reči! Tá sa znemožnila ešte pri prezidentských voľbách. V terajšej dvojbodkovej dvojjedinosti viedla minulý týždeň hodinovku v rozhlase o finančnej gramotnosti našich pätnásťročných... Pravdaže, po svojom: Test Pisa 2018, sedemdesiatdeväť krajín a my – predposlední, horší sú už len mladí Čiľania... Môj známy stolár z Veľkého Lipníka na to reagoval po svojom: „Prišiel za mnou jeden taký s kravatkou a visačkou na sáčku a vraví mi, že mi zhodnotí peniaze. Odkiaľ vedel, že prachy mám; pravda, nekradnem, ale makám. Vravím mu, chlapče, ukáž dlane. Mal ich ako detská prdelka... Ani mozoľček. Veď ty by si mi nevedel ani dielňu upratať, nie vychovať tri deti... A zhodnocovať chceš moje peniaze?“

Neviem, či pani Marta pochopí, čo som chcel tým povedať? Ale akoby sa mi z obrazovky prihováralo mnoho takých, ako bol ten zo stolárovho dvora...

Emil SEMANCO

R - 2020022

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

Popri štátnej karanténe bude fungovať aj tzv. inteligentná karanténa

Navrátilci sú nespokojní s izoláciou

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: TV

Verejná ochrankyňa práv Mária Patakyová koncom apríla odporučila zmeniť systém povinnej štátnej karantény. Obrátila sa preto na hlavného hygienika SR Jána Mikasa a požiadala ho o nápravu v prípade možného porušovania základných práv ľudí.

Vykonávanie obmedzení, sprevádzané zásahom do ľudskej dôstojnosti či ponižujúcim zaobchádzaním, podľa nej nie je primerané a takýto zásah nie je v demokratickej spoločnosti akceptovateľný ani v zložitej situácii, v akej sa Slovensko v súčasnosti nachádza.

■ IZOLÁCIE REPATRIANTOV

Ako ďalej ombudsmanka uviedla vo svojom statuse na sociálnej sieti, chce vyzvať ministra vnútra Romana Mikulca, aby v tejto náročnej situácii prijímal riešenia, ktorých uskutočnenie rešpektuje základné práva a slobody všetkých osôb. Reagovala tak na tlačovú konferenciu ministra, na ktorej uviedol, že Patakyovej obavy v súvislosti s umiestňovaním repatriantov do povinnej karantény v zariadeniach určených ministerstvom vnútra nie sú opodstatnené.

Repatrianti alebo navrátilci sa sťažujú najmä na to, že hoci boli ich výsledky testov negatívne, prevážali ich do priestorov karantény spolu s ľuďmi, ktorí boli testovaní pozitívne. Preto mnohí vyjadrili prekvapenie nad tým, že štát ich vystavuje riziku nákazy i počas povinnej karantény, aj keď mnohí by mohli byť izolovaní v karanténe vo vlastných domácich priestoroch.

■ FAKTÚRY ZA STRAVU

Iným predmetom sťažností je fakt, že mnohým navrátilcom po absolvovaní povinnej karantény začali chodiť domov faktúry za stravu počas núteného pobytu v štátnych zariadeniach, kam nešli na rekreáciu. Hovorí sa dokonca aj o skupinovej žalobe na štát, ktorý chce úhrady za stravu preniesť na postihnutých karanténou. Štát pritom nepýta platby za ubytovanie, ale za stravu, ktorú vyčíslil v sume trinásť eur na deň a osobu. Nuž, je to dilema, ktorú verejnosť vníma z dvoch strán. Na jednej strane, repatrianti stravu dostali, hoci radšej by sa iste stravovali doma počas dobrovoľnej karantény. Na druhej strane, práve zo zahraničia sa nákaza preniesla na naše územie, a keby navrátilci neboli počas karantény dôsledne izolovaní, nárast počtu infikovaných mohol vyzerať podstatne horšie.

Na problémy s podmienkami v karanténe upozornili tzv. slovenskí repatrianti. Navrátilci po prekročení hraníc putovali do štátnych zariadení na povinnú karanténu, pokiaľ sa nepotvrdilo, že nie sú nakazení. Mnohí z nich verejne kritizovali nevyhovujúce životné podmienky v štátnych zariadeniach. Ešte viac a hlasnejšie protestovali tzv. pendleri...

■ MOBILNÉ SLEDOVANIE

Okrem štátnej karantény má čoskoro vstúpiť do praxe aj nový systém – tzv. inteligentná karanténa. Ide o sledovanie pohybu ľudí, ktorí môžu byť potenciálnymi nosičmi nákazy. Zapojiť systém cez mobilné aplikácie však nie je také jednoduché, lebo ide o zásah do súkromia osôb, k čomu má výhrady Úrad na ochranu osobných údajov.

O tom, že na identifikáciu nakazených ľudí majú poslúžiť mobilné lokalizačné dáta, informovala vicepremiérka Veronika Remišová ešte koncom marca. V rámci tohto opatrenia majú mobilní operátori poskytnúť Úradu verejného zdravotníctva SR dáta o pohybe pozitívne testovaných ľudí na nový koronavírus.

Cieľom inteligentnej karantény je pritom pomoc ľuďom, ktorí sa vracajú zo zahraničia. „Máme tam desaťtisíce ľudí, ktorí tam pracujú a boja sa vrátiť domov práve preto, lebo pôjdu do štátnej karantény a potenciálne sa môžu nakaziť. Práve táto inteligentná karanténa by mohla pomôcť k tomu, aby mohli ostať doma a jednoducho sa prihlasovať cez telefón, že skutočne tú karanténu dodržiavajú,“ uzavrela Remišová.

Medzitým sa situácia v spoločnosti pomaly vracia do koľají, ktoré poznáme spred dvanásteho marca, keď štát vyhlásil mimoriadny stav a povinné obmedzenia takmer všetkých ekonomických aj spoločenských aktivít. Na základe dobrých výsledkov sa od stredy 6. 5. začali obmedzenia uvoľňovať, zatiaľ pomaly a postupne, ale viditeľne. Týka sa to aj cezhraničných pendlerov. Opatrovateľky, ktoré pracujú v Rakúsku, sa dostanú na Slovensko bez toho, aby museli podstúpiť pobyt v karanténe. Slovenským občanom, ktorí žijú v zahraničí vo vzdialenosti tridsiatich kilometrov od hraníc, sa zasa neskomplikuje a nepredraží život tým, že by museli chodiť raz mesačne na testy na koronavírus.

3 OTÁZKY PRE: profesora Jána KOŠTURIAKA, poradcu a kouča v oblasti inovácií

Slovensko potrebuje vlastných podnikateľov a inovátorov

■ Všeobecne sa horekuje, aký prepad zaznamená naša ekonomika, ako ťažko sa bude zviechať, že na nás idú tridsiate roky minulého storočia. Sme na tom naozaj tak na Slovensku zle?

To, čo prichádza, nie je o víruse ani o ekonomickej kríze. Prichádza transformácia sveta, ktorá má technologický, spoločenský aj ekonomický dosah. Slovensko je na tom zle, lebo sme nevyužili sedem úrodných rokov na prípravu na sedem neúrodných rokov. Slovensko je prvé v EÚ v regionálnych rozdieloch, prvé v negatívnych dosahoch zmien v automobilovom priemysle na pracovný trh a ekonomiku a patrí k posledným v Európe v oblasti inovácií. Sme na tom teda veľmi zle, ale je dobré, že si to začíname aspoň uvedomovať.

■ Ďalším „mediálnym“ následkom pandemickej krízy sú „rady nezamestnaných“, zbankrotovaní podnikatelia. Pritom už na letmý pohľad vidno, že práce je u nás dosť, akurát nie každá je v kancelárii a so služobným autom. Kde všade môže teraz Slovensko nielen ponúkať prácu, ale aj potrebovať pracovitých ľudí?

Každá transformácia (alebo priemyselná revolúcia) prináša rady nezamestnaných a krachy firiem. Podnikanie so železom, s betónom a s ropou je nahrádzané podnikaním s informáciami a so znalosťami. Slovensko sa musí zmeniť – potrebujeme posilniť vlastných podnikateľov, farmárov a inovátorov. My robíme napríklad na projekte Agrokruh, ktorý vie dať prácu ľudom v regiónoch, ale aj v strojárskych firmách. Zároveň oživuje pôdu, šetrí vodu, prináša zdravú zeleninu a zvyšuje potravinovú bezpečnosť krajiny. Pracovné miesta nevytvárajú úradníci na ministerstvách, ale podnikatelia v regiónoch.

■ Denne počúvame – po pandémii bude všetko inak. Čo by mohlo byť inak a lepšie v našej ekonomike?

Orientácia na človeka a prírodu, udržateľnosť, lokálna a cirkulárna ekonomika, pomoc núdznym a úcta k starým. Kľúčová zmena, ktorú Slovensko potrebuje, je zmena vzdelávacieho systému a inovácia celej krajiny, nie iba jednotlivých rezortov. Potrebujeme viac podnikateľov, ktorí vedia opravovať svet okolo seba. Založili sme združenie Regstart, kde už máme stovky takýchto ľudí.

Ivan BROŽÍK
Foto: archív J. K.

ISSN 0862-8823 21
9 770862 882007

V SNN 22/2020 SI PREČÍTATE

- Viliam HORNÁČEK: KORENE boli pri všetkých celonárodných emancipačných aktivitách Slovákov
- Slovenské školstvo je za posledných tridsať rokov demokracie doslova prereformované
- Dramatické životné osudy šľachtica Juraja Drugeta III. sa takmer skončili na popravisku

Ekonomika potrebuje významné národné i nadnárodné impulzy

Zotavíme sa, ale bude to dlho trvať

Ivan BROŽÍK – Foto: zdroj internet

Poslanci Európskeho parlamentu v rámci rozpravy o budúcom dlhodobom rozpočte EÚ a o fonde pre hospodársku obnovu, ktorý by mal byť súčasťou viacročného finančného rámca, upozornili, že rozpočet a plán hospodárskeho oživenia musí pamätať na všetkých občanov Európskej únie. Predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová pripomenula, že Únia už aj v minulosti zažila hospodárske spomalenie, nikdy však nedošlo k hospodárskemu útlmu ako v posledných troch mesiacoch.

Slovensko môže čerpať aj eurofondy na pomoc ekonomike počas pandémie. Konkrétna pomoc podnikateľom a živnostníkom trvá však dlhšie, ako vláda sľubovala.

„Naše ekonomiky boli pozastavené, dodávateľské reťazce boli narušené a dopyt klesol. Pravda je, že sa k bežnému podnikaniu nevrátime veľmi rýchlo," opísala situáciu. Podľa nej sa ekonomiky a spoločnosti členských krajín budú otvárať pomaly, opatrne, postupne a podniky a spoločnosti za podmienok daných koronakrízou musia prehodnocovať organizáciu svojich pracovísk a spôsob práce. „Zotavíme sa, ale bude to trvať dlho," vyhlásila predstaviteľka Európskej komisie.

■ TREND JE DOBRÝ

Štvrtá fáza uvoľňovania opatrení proti šíreniu nového koronavírusu mala nastať okolo dvadsiateho mája. Predpokladom sú však dobré výsledky nakazených – tie boli ku dňu redakčnej uzávierky dobré. Všetky prevádzky z poslednej fázy by sa však nemali otvoriť naraz. No ak by počet pozitívne testovaných stúpol, niektoré prevádzky sa začnú znova zatvárať. Závisí to od kĺzavého mediánu, čo je priemer pozitívne testovaných ľudí za posledný týždeň. Niekoľko dní po sebe sa drží na úrovni jednej tretiny horného limitu. Tú tretinu negatívne ovplyvnili čísla nových nákaz z osady v Žehre, ale aj tam sa už situácia začala meniť pozitívnym smerom. Potešujúcou skutočnosťou je, že za posledných päť týždňov postupne rástol počet nových pracovných ponúk na Slovensku. Pracovný portál Profesia.sk eviduje, že deväťnásty týždeň priniesol najvyšší počet ponúk počas jedného týždňa od vypuknutia mimoriadnej situácie, a to konkrétne 2264. Na počty nových pracovných ponúk má priamy vplyv uvoľňovanie pandemických opatrení vlády, uvádza portál. Slovensko zažilo prvú fázu uvoľňovania 22. apríla, teda v sedemnástom kalendárnom týždni. Pozitívne je, že nárast pracovných ponúk vidieť aj v odvetviach, ktoré pandémia zasiahla najviac.

■ POTREBNÁ JE POMOC

Všetky typy podnikov majú šancu uchádzať sa o finančnú pomoc z Exportno-importnej banky a zo Slovenského investičného holdingu. Vyplýva to z návrhu zákona o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením ochorenia COVID-19, ktorý schválil parlament. Začne platiť dňom vyhlásenia, plénum o návrhu rokovalo v skrátenom režime. Finančná pomoc má podľa rezortu financií zabezpečiť podnikom dostatočnú likviditu. Pomoc bude možné poskytnúť vo forme záruky za úver poskytnutý bankou alebo vo forme odpustenia poplatku za záruku za úver poskytnutý bankou. Prijímateľmi tejto finančnej pomoci budú môcť byť všetky kategórie podnikov, to znamená malé podniky, stredné podniky alebo veľké podniky.

Žiadateľ o tento druh pomoci voči Sociálnej poisťovni a zdravotnej poisťovni nebude môcť mať pohľadávky na poistnom. O pomoc sa nebudú môcť uchádzať podniky v konkurze a reštrukturalizácii. Poplatok za záruku za úver poskytnutý bankou možno podniku odpustiť, ak podnik v období určenom v zmluve o úvere uzavretej medzi bankou a podnikom udrží úroveň zamestnanosti určenú v zmluve o úvere.

■ SPORNÉ NÁJOMNÉ

V tejto téme sa vládna koalícia dohodla. Podnikatelia by mali zaplatiť len polovicu nájmu, zvyšok uhradí štát. Zatvorené prevádzky sa majú dočkať preplatenia nájmov. Polovicu nájmov by mal preplatiť štát a druhú polovicu nájomníci. Tí však budú mať nárok až na štvorročný splátkový kalendár.

Rozhoduje sa o tom, či nedeľa patrí človeku, alebo človek nedeli

Slovenské obchody smerujú k nemeckej praxi

Ján ČERNÝ – Foto: ZATL

Spory o to, či sa má v nedeľu predávať v maloobchodnej sieti bežne tak ako každý pracovný deň, smerujú do finále. O téme už rokovala aj koaličná rada, a aj keď sa s konečným rozhodnutím čaká až na oficiálne ukončenie pandémie, budúcnosť nákupov v nedeľu u nás už sa dá pomerne spoľahlivo predpovedať.

Kým donedávna mali liberáli v téme jasno – podľa nich má občan právo nakúpiť si kedykoľvek, čo potrebuje, teda aj v nedeľu, v posledných dňoch rétoriku zmenili. SaS je síce oficiálne proti tomu, aby boli v nedeľu natrvalo zatvorené obchody, ale minister hospodárstva Richard Sulík najnovšie túto otázku nevníma ako „veľkú a horúcu tému".

■ LÁKAVÉ PRÍPLATKY

Potvrdil, že ju na koaličnej rade riešili. K argumentom liberálov za nedeľný predaj patrí aj to, že ľudia si chcú zarobiť a v nedeľu sú zaujímavé príplatky za prácu. Aj keď vierovyznanie by nemalo mať prioritu pri zásadných rozhodnutiach o chode štátu, treba vziať do úvahy aj výsledky sčítaní ľudu, podľa ktorých vychádza, že v tejto téme sme porovnateľní s krajinami Európskej únie, ako sú napríklad Rakúsko či Nemecko. Takže nemožno odmietnuť ani úvahu o tom, že nedeľa má byť deň oddychu a človek by vtedy nemal pracovať. Nedeľa je dňom, ktorý môžeme venovať sebe, rodine, odpočinku, kultúre, spoločenskému životu.

■ EKONOMICKÝ ZRETEĽ

Ten veľmi jasne vysvetlil Martin Katriak, prezident Zväzu obchodu SR a podpredseda predstavenstva Coop Jednota Slovensko. Mimochodom, sieť

Skúsenosti z krajín EÚ, kde sa v nedeľu nepredáva, ukazujú, že je to v podstate iba záležitosť spotrebiteľského návyku.

jej supermarketov, ktorá má najväčšie zastúpenie predaja slovenských výrobkov na trhu, už niekoľko mesiacov ešte pred nariadením hlavného hygienika o uzavretí predajní v nedeľu zatvorila dvadsaťpäť svojich predajní. A zjavne bez viditeľnej ekonomickej straty. „Nedeľa nie je rozhodujúcim dňom, na ktorom by obchody padali, pokiaľ by boli zatvorené." Martin Katriak uprednostňuje možnosť oddychu pre zamestnancov. Nedeľný predaj predstavuje sprostredkovane nadmerne vysoké náklady pre pekárenský sektor, ktorý má práve v noci na nedeľu najvyššie prevádzkové náklady a nedokáže ich pokryť ziskom z nedeľného predaja.

O tom, že nedeľa pre potravinársky obchod nie je nijako výnimočne atraktívna, svedčí aj postoj značiek, združených v Aliancii moderného obchodu – ide o známe nadnárodné reťazce. Tie nemajú k téme jednoznačné stanovisko a zrejme prijmú model, na ktorom sa po skončení pandémie dohodne vládna koalícia. Názor dvoch jej členov možno dedukovať z vyjadrenia Martina Katriaka zo Zväzu obchodu: „Jednoznačne podporujeme snahu premiéra Igora Matoviča a ministra práce, sociálnych vecí a rodiny Milana Krajniaka, ktorí sa kladne vyjadrili k problematike zatvorených predajní počas nedieľ. Podľa našich vedomostí zatvorenie predajní v nedeľu podporujú aj zástupcovia odborových organizácií," povedal pre TASR prezident Zväzu obchodu Martin Katriak.

■ NEMECKÝ VZOR

V Nemecku sa zaužívalo – a zdá sa, že to vyhovuje všetkým, že potravinárske obchody a väčšina obchodov ako takých majú počas veľkých cirkevných a štátnych sviatkov zatvorené. Výnimku tvorí asi iba dvanásť dní v roku, pripadajúcich na nedele či sviatky, keď je otvorené. Ide najmä o obdobia pred Vianocami, Veľkou nocou, pred a po prázdninách. Ak sa pozrieme k susedom, v Rakúsku a Maďarsku je totiž v nedeľu zatvorené. Vo viacerých krajinách Európy sú predajne v nedeľu bežne zatvorené a fungujú týmto systémom bez problémov, na Slovensku je však táto téma stále mimoriadne citlivá.

VŠIMLI SME SI

Pustošivý tatársky vpád v roku 1241 zasiahol prakticky celé územie severného Uhorska. Bokom od krvavého plienenia, rabovania a odvláčania ľudí do otroctva nezostal ani Spiš. Už aj tak riedko osídlené územie medzi riekami Poprad a Dunajec zostalo takmer vyľudnené. Panovník Belo IV. si dobre uvedomoval, že zničená a zanedbaná krajina mu nijaký osoh neprinesie a kráľovskú pokladnicu zavýjanie vlkov nenaplní, preto sa podujal na prestavbu starých hradísk a pustil sa do budovania nových kamenných opevnení.

Ruiny hradu Plaveč nad riekou Poprad a rovnomennou obcou

Obľúbená pevnosť hajtmana Aksamita

Rozšíril Spišský hrad, zosilnil múry Marcelovho hradu a do systému pohraničných strážnych pevností, akou je pod Spišskou Magurou trebárs hrad Plaveč, povolal ako strážcov v bojoch ošľahaných stepných kočovníkov Polovcov (Plavcov) a prinútil na službu korune aj porazených a spacifikovaných Kumánov. Na „plavcov" odkazuje viac miest na Slovensku s prídomkom Plavecký...

Hrad Plaveč postavili hneď z kameňa okolo roka 1294, aby „strážil" obchodnú cestu údolím Torysy a Popradu. Spočiatku patril Drugetovcom aj Bebekovcom. Počas husitských vojen sa ho zmocnili bratríci a po Jiskrovom žoldnierskom „prestupe" do služieb kráľovnej Alžbety a jej syna Ladislava Pohrobka sa stal sídlom kapitána Petra Aksamita z Kosova, ktorý odtiaľ podnikal „spanilé jazdy" až do roka 1458, keď boli bratríci porazení pri Blatnom Potoku a v bitke zahynul aj samotný hajtman. Sirotkovia alebo bratríci v tom čase na našom území predstavovali síce početnú, ale ideovo už demoralizovanú vojenskú silu, ktorá plienila a po ktorej zostávali vypálené mestá, ako povedzme Kežmarok, ale najmä vyrabované cirkevné majetky a kláštory – ako najznámejší Červený (Lechnický) kláštor, kde v tamojšej muzeálnej expozícii možno vidieť aj odev a zbrane bratríkov. Na ich vodcu odkazuje aj jaskyňa Aksamitka v neďalekých Haligovských skalách, kde bol jeden z bratríckych poľných táborov... Príďte sa presvedčiť, kým riekou Poprad, nad ktorou sa vypínajú ruiny obľúbenej Aksamitovej pevnosti, nepretečie veľa vody. Trebárs koncom augusta na Deň hradu Plaveč, ktorý organizuje miestne OZ Džatky...

Text a foto: Emil SEMANCO

Pamätník Slavín patrí padlým červenoarmejcom – osloboditeľom

Namiesto múzea bude rekonštrukcia

Pamätník Slavín je majetkom mesta Bratislavy a spravuje ho mestská organizácia Marianum. Na pamätník bol v predchádzajúcich rokoch vypracovaný komplexný stavebno-technický posudok, ktorý identifikoval poruchy stavby pamätníka a odhadol predpokladané náklady na ich opravu.

Ministerstvo vnútra poskytlo hlavnému mestu SR Bratislave dotáciu na rekonštrukciu vojnového pamätníka Slavín. Ako sa uvádza v zmluve zverejnenej v Centrálnom registri zmlúv čiastka štyristošesťdesiattisíc eur, ktorú rezort na rekonštrukciu poskytol, predstavuje osemdesiat percent výdavkov na projekt. Hlavné mesto má podľa zmluvy zabezpečiť zvyšných dvadsať percent, pričom peniaze poskytnuté ministerstvom má minúť do konca tohto roka.

■ NUTNÁ OPRAVA

Slavín je bratislavský pamätník sovietskych vojakov padlých počas druhej svetovej vojny na území západného Slovenska. Odhalili ho pri príležitosti pätnásteho výročia oslobodenia Bratislavy Sovietskou armádou 4. apríla 1960. Projekt rekonštrukcie zahŕňa napríklad sanačné práce, kontrolu statiky, obnovu sochy sovietskeho vojaka a tiež ostatných umeleckých objektov na pamätníku.

Ministerstvo vnútra poskytuje dotácie na zabezpečenie starostlivosti o pamätníky a vojnové hroby na základe zákona o vojnových hroboch. Podľa zákona môžu byť finančné prostriedky využívané na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o vojnových hroboch, ktorými je SR viazaná. Oprava Slavína je potrebná, zároveň však aktuálne odsúva do neurčita projekt vybudovania múzea v areáli pamätníka, pričom múzeum malo podľa pôvodných plánov byť otvorené už v roku 2016.

ČO INÍ NEPÍŠU

Pamätník padlým vojakom Červenej armády Slavín v Bratislave

■ VÝZNAMOVÉ POSUNY

V týchto súvislostiach treba pripomenúť, čo neraz zaznelo z médií pri nedávnych oslavách konca druhej svetovej vojny. Nech si myslí, kto chce, čo chce, pravda by v historických súvislostiach mala mať jasnú tvár. Preto mnohých našincov 8. aj 9. mája iritovali v médiách výrazy o porazení fašizmu, resp. o víťazstve nad fašizmom na našom území a podobné polopravdy. Na našom území fašisti neboli, vzopretie proti okupácii bolo jasne proti nemeckému nacionálnemu socializmu, teda nacizmu. To sú dosť vážne významové posuny – ako máme našich potomkov informovať o historických pravdách, keď preberáme modely dávno prežité...

Aj presnosť vyjadrovania o historických dejoch bude určovať presnosť interpretácie do budúcnosti potom, keď my už tu nebudeme. Tiež treba dodať, že slovenské územie neoslobodzovali nijakí pomyselní Spojenci, ale Červená armáda spolu s domácim odbojom... Aj preto chodíme na Slavín.

(rkh)

Foto: Emil SEMANCO

Protimatičné likvidačné kampane

Marián GEŠPER

V tomto roku si pripomíname smutné i poučné výročie, ktoré z hľadiska analýzy dejín slovenskej kultúry nemôžeme obísť. Bolo to pred sedemdesiatimi rokmi, keď Ministerstvo kultúry ČSR v koordinácii s ministerstvom vnútra v Prahe začalo kroky smerujúce k likvidácii Matice slovenskej. No ako to už v dejinách býva, tí, ktorí tieto „procesy odštartovali“, si neuvedomili, že po splnení úlohy ich strhne „ten istý proces“, ktorý sami iniciovali.

Okamžite po uchopení štátnej moci Komunistickou stranou ČSR vo februári 1948 sa začal realizovať marxistický sociálny experiment. Znárodňujú sa podniky, aj matičná Neografia, mení sa a najmä čistí správa, polícia, armáda, súdy a kultúra. Neskrývaná kampaň proti Matici, ktorá sa rozbehla v roku 1950, bola súčasťou boja proti údajnému „slovenskému buržoáznemu nacionalizmu“, ktorý „stojí v ceste prerodu slovenskej spoločnosti v duchu víťaznej marxisticko-leninskej koncepcie“. Matica slovenská sa odrazu stala „buržoáznym prežitkom“ a „spiatočníckou organizáciou“, ktorá „nepochopila vývoj a nevyhnutnosť budovania novej spoločnosti“. Noví páni pracovali na úplnom ovládnutí kultúry a Maticu pokladali „za dejinný anachronizmus“. Samozrejme, nezabudli ju obligátne spájať s fašizmom, napriek tomu, že členovia a funkcionári Matice sa aktívne zúčastnili na odboji proti nemeckému nacizmu.

Vietor fúkal z Prahy od ministra kultúry Václava Kopeckého, ktorý bol kombináciou marxistického fanatika, sociálneho experimentátora a protislovenského šovinistu. Kopecký ako člen politbyra spolu s jemu podobným Štefanom Bašťovanským iniciovali monster procesy. V Matici bola už zložitá situácia, keďže z matičného výboru museli odísť osobnosti z demokratického prúdu, napríklad Jozef Lettrich, ktorý, našťastie, emigroval do zahraničia. Takisto štátna moc zasiahla do matičnej demokracie a vyhodila z výboru aj Jána Ursíniho, ktorého krátko nato uväznili ešte

KOMENTÁR

v roku 1948. Vylúčeniu z výboru sa nevyhol ani povstalecký veliteľ Viliam Žingor, ktorý sa verejne dištancoval od totalitných praktík, začo zaplatil životom v decembri 1950.

Obrana po vylúčení demokratického prúdu a už predchádzajúcej matičnej emigrácii po roku 1945 zostala na slovenských komunistoch. Predovšetkým na novom predsedovi Lacovi Novomeskom. Ten sa aktívne snažil zachrániť Maticu ako osvetový ústav. Nič to nebolo platné, keďže prezident Klement Gottwald mu na stretnutí bohorovne oznámil, že „musí ísť sedieť a on s tým nič nemôže urobiť“. Na zjazde Komunistickej strany Slovenska bol v roku 1950 obvinený z buržoázneho nacionalizmu a v roku 1951 zatknutý spolu s Gustávom Husákom, ktorý, mimochodom, nemal žiadny vzťah k Matici. V roku 1954 bol napokon odsúdený v procese „s rozvratnou skupinou buržoáznych nacionalistov“. Najhoršie dopadol člen výboru Vladimír Clementis, ktorého popravili v roku 1952.

Matici slovenskej postupne odobrali vedecké a miestne odbory, štátnymi zásahmi menili organizačnú štruktúru, a to nehovoriac o finančnom okliešťení. V SNR bolo niekoľko slovenských komunistov, ktorí hľadali spôsob, ako Maticu zachrániť. Zabojoval za ňu v Poverenníctve informácií SNR i Ondrej Pavlík, ktorý stál pri prvom zákone o Matici slovenskej z roka 1954, čo zabezpečilo jej prežitie. Činili sa aj Slováci na Poverenníctve vnútra SNR, ktorí ju obhajovali a pripravili návrh do Prahy. Odpoveď ministerstva vnútra bola: „Účel Matice slovenskej obstarávajú celoštátne organizácie a spolok sa javí ako zbytočná inštitúcia. Zostáva iba nájsť náležitú formu, aby spolok mohol byť likvidovaný.“ A tak tretieho júla 1953 Poverenníctvo vnútra SNR zrušilo Maticu. Na čele SNR vtedy stál Rudolf Strechaj, neskôr opísaný v knihe L. Mňačka Ako chutí moc. Okrem iného mal na svedomí aj zatýkanie slovenských roľníkov a okliešťenie právomoci SNR. Asi Božím zásahom sa výmer o likvidácii MS nerealizoval a v roku 1954 prežila tak, že sa stala knihovedným ústavom zákonom SNR č. 4/1954 Zb.

Beh dejín sa nezastavil! Prezident Klement Gottwald zomrel za zvláštnych okolností v roku 1953. Dlho sa pripravoval na moc, aby vládol iba päť rokov. Minister Kopecký náhle podľahol pľúcnej embólii v roku 1961. Strechaj sa tešil z novej funkcie podpredsedu vlády ČSR krátko, zomrel na urémiu v roku 1962. Bašťovanského našli mŕtveho ešte v roku 1952, dodnes sa špekuluje o príčine jeho smrti. Do riadenia ČSR sa dostáva mladý Alexander Dubček a viacerí „buržoázni nacionalisti“ sa vracajú z väzenia do funkcií. A Matica? Už v roku 1963 sa na veľkom zhromaždení pri príležitosti stého výročia jej založenia stretávajú davy ľudí v Martine za účasti štátnych predstaviteľov, čo symbolicky spustilo jej obrodu vrcholiacu koncom šesťdesiatych rokov...

Maďarská nostalgia prežíva

Matej MINDÁR

Nie je to prvýkrát, čo maďarský premiér Viktor Orbán na svojom profile na Facebooku nepriamo skritizoval výsledky Trianonskej mierovej zmluvy. Ako predseda najsilnejšej politickej strany Fidesz tak dáva neustále najavo, že nesúhlasí so súčasnými hranicami svojej krajiny v rámci strednej Európy. Neustála nostalgia za „Veľkým“ Uhorskom vyvoláva v časti maďarskej spoločnosti nereálne požiadavky prinavrátenia všetkých „stratených“ území. A to je problém. Doteraz sa nedokázala zmieriť s výsledkami prvej svetovej vojny. Niet sa veru čomu čudovať. Od roka 1920 až doteraz predstavitelia všetkých politických strán ustavične zavádzajú svojich občanov, že víťazné mocnosti svojím rozhodnutím ponížili „mierumilovný“ maďarský národ. Nebola to však pravda. Uhorské kráľovstvo od druhej polovice 19. storočia systematicky pomaďarčovalo svojich obyvateľov vrátane Slovákov. Napriek tvrdeniam mnohých maďarských historikov Uhorsko nikdy nebolo čisto maďarským štátom. Dokonca aj na území dnešného Maďarska má viac ako polovica

POZNÁMKA

jeho obyvateľov nemaďarský pôvod. Nechcú si to však priznať. Takto skreslená história dodnes vyvoláva medzi niektorými Maďarmi nenávisť voči susedným štátom. Vďaka systematickej propagande a účelovým zamlčiavaním historických skutočností sú dodnes presviedčaní, že podpísaním Trianonskej mierovej zmluvy Maďarsko stratilo pred svetom svoju tvár. Vznik nových štátov na troskách bývalého Uhorského kráľovstva priniesol dovtedy utláčaným národom vytúženú slobodu. Slovensko nebolo výnimkou. Nová Československá republika vytvorila predpoklady na postupné konštituovanie Slovákov na štátotvorný národ. Viktor Orbán má však iný názor. Spomeňme si, ako sa tesne pred minuloročnými vianočnými sviatkami vyfotografoval so svojimi najbližšími spolustraníkmi pod mapou „Veľkého“ Uhorska. Nepamätám sa, žeby niekto z našich najvyšších politických predstaviteľov podal v tejto veci oficiálny protest! Podobne je to aj dnes.

Pred pár dňami sa na jeho oficiálnom facebookovom profile objavila ďalšia kontroverzná fotografia zobrazujúca „Veľké“ Uhorsko. Jej cieľom bolo zvýrazniť význam záverečnej maturitnej skúšky z dejepisu. Je však veľmi otázne, či súčasní maďarskí študenti vedia objektívne zhodnotiť spoločné uhorské dejiny. Naše doterajšie skúsenosti však hovoria presne o opaku. Odmalička sú systematicky vychovávaní v duchu maďarského šovinizmu, iredentizmu a nacionalizmu. Dobrým príkladom sú nedávne futbalové alebo hokejové zápasy medzi slovenskou a maďarskou reprezentáciou. Niekoľko sfanatizovaných maďarských fanúšikov svojimi nenávistnými prejavmi proti slovenskému národu ukázalo svoju pravú tvár. Cieľom súčasnej maďarskej vlády je aj neustále zasahovanie do vnútorných záležitostí svojich susedov vrátane Slovenska. Pomocou kontroverzného zákona o dvojitom občianstve sa účinnosť maďarskej legislatívy uplatňuje aj mimo územia Maďarska. Našťastie, Slovenská republika prijatím účinnej legislatívy zabránila Orbánovým zámerom ovládnuť časť nášho územia. Treba dúfať, že aj súčasná vládna garnitúra bude chrániť národnoštátne záujmy Slovenskej republiky a nedovolí Viktorovi Orbánovi manipulovať s našimi maďarskými spoluobčanmi. Treba sa mať na pozore. V čase stého výročia podpísania Trianonskej mierovej zmluvy môžeme očakávať niekoľko provokačných akcií, ktorých cieľom bude podkopanie územnej celistvosti Slovenskej republiky.

SPOZA OPONY

Prečo potrebujeme dejinné sebavedomie

Dušan D. KERNÝ

V tomto nezvyčajnom čase pribudlo nezvyčajné slovo – samoizolácia. Väčšina z nás však nebola vonkoncom izolovaná. Väčšinou máme tie nové telefóny, objavili sme ich funkciu v kolektívnych videohovoroch, jedno v akom štáte či na akom kontinente nejaká domácnosť bola. Videohovory nás naučili vzájomne sa zhovárať a neprekrikovať. S nadšením sme objavili, ako detskí či dospelí speváci – každý u seba doma – si zaspievali a potom sa to šikovne dalo dovedna a sledujete to na jednej obrazovke. Nehovoriac o skvelom výkone baletu SND – každý umelec vytvoril kreáciu sám doma a potom to šikovne dali dovedna do jednej strhujúcej skladby na jednej obrazovke...

Kto používa iba „obyčajnú“ elektronickú poštu, odrazu zistil, že sa pretrhla hrádza s vtipmi či vtipnými scénkami. Toľko humoru a vtipov sa valí. O nejakej samote či izolácii vlastne nemožno hovoriť. Toľko ľudí objavilo potrebu navzájom sa zhovárať tak, aby sme sa pritom aj videli, teda používali program skype cez kameru v obrube počítača alebo už spomínaný videohovor cez telefón.

Ako samozrejmosť dnes vidíme špičku Európskej únie, ako rokuje výlučne cez videospojenie, a človeku zíde na um hriešna myšlienka, načo vlastne potrebujú tí ľudia aj ich štáby osobitné budovy v Bruseli, ako i v Štrasburgu za drahé peniaze od nás?

V mnohom som obmedzeniami tohto času priam nadšený. Umožňuje mi to vnímať mnohé veci, práve tak ako aj ľudí, ktorí sa stali súčasťou môjho života, úplne inak. Mám na to čas. A mám aj čas sledovať doslova búrku politických názorov a rozhovorov, ktoré rozširujú obzor a prelamujú izoláciu, do ktorej by nás chcela rozdelených vtisnúť táto doba.

Som ročník 1941, nejeden z rovesníkov či rovesníčok si pamätá, ako sme mali prístupné rádiá s tzv. východnou normou, jednoducho boli technicky uspôsobené tak, aby sme nemohli počúvať iné než rádiá štátov RVHP. Cieľom každého bolo zohnať si rádio, ktoré malo západnú normu.

Normou teda vtedy bolo nielen rozdeliť ľudí na Východ a Západ, ale ich tam izolovať. To je dnes nemožné. V tom mojom nijako nezvyčajnom telefóne okrem staníc, ako napríklad BBC World Service, mám povedľa Radio Proglas z Brna aj Bloomberg Radio New York alebo Pittsburgh Jazz Chanel či Radio Tirol, Narodni Radio Zagreb alebo Szent Istvan Radio Miskolc, ale aj Radio City Trieste z Friuli. Najviac ma zaujalo ostravské rádio Slyšet na vlastní oči. Pôvodca tejto slovnej hry vidieť svet na vlastné uši je totiž slovenský geniálny rozhlasák Štefan Horský; má nehynúcu zásluhu na tom, koľko generácií rozhlasákov sa učilo takým reportážam, aby to posluchač priam videl, mal pred očami... A to nehovorím o aplikáciách novín, ktoré mi posielajú upozornenia – jedno z akého štátu a jedno v akom jazyku či akým písmom. Dnes je technicky nemožné ľudí izolovať. To sa nedá.

Kedysi za starého režimu dnes chýrny spisovateľ Milan Město úpenlivo modlikal, aby mu dali aspoň na jeden deň výjazdnú doložku, to bol dokument, bez ktorého ste nemohli vycestovať na Západ, a to bola väčšina Európy a sveta, a len keď ste ho mali, mohli ste legálne získať trochu dolárov či mariek. Milan šiel len do Viedne, odtiaľ si objednal odbornú literatúru potrebnú na prácu, na základe ktorej je dnes štátom a akadémiou najoceňovanejší autor literatúry faktu. Dnes stačí klik a máte v počítači celú knihu v elektronickej podobe!

Dnes nemôžete ľudí izolovať. Otázka však je, čo robiť v tejto dobe, ktorá vás zaplavuje toľkým slovom a obrazom práve preto, aby vás rozdelila?

V tej záľahe vám môže byť naporúdzi pamäť dejín. Lepšie povedané národné vedomie, národná pamäť, ako na to nedávno v SNN upozornila skvelá historička literatúry a poetka Dr. Eva Fordinálová. Európa robí na túto tému prieskumy. Preto vieme, upozorňuje Dr. Fordinálová, že „celoeurópsky prieskum ukázal, že máme v EÚ najnižšie národné vedomie“.

V chaose, záľahe mnohých cudzích hlasov, ktoré sa usilujú prehlušiť jeden druhého, oporným bodom môže byť sebavedomie – sebavedomie vyplývajúce z našich slovenských dejinných skúseností.

SEBAOBRANA

Tento rok je všetko inak. Pandémia prináša so sebou mnohé zmeny v najrôznejších legislatívnych termínoch a platobných povinnostiach. Spolu s tým sa však ponúkajú aj možnosti... Týka sa to i dane z príjmu. Odloženie daňových priznaní a platenie daní z príjmov za minulý rok sa totiž uplatňuje do termínu, kým sa neskončí pandémia nového koronavírusu.

Ako pomôcť

Zákon umožňuje posun termínu podania daňového priznania až na koniec mesiaca nasledujúceho po skončení obdobia pandémie. Teraz bude dôležité sledovať, kedy sa vlastne pandémia u nás oficiálne skončí. Znamená to, že ak napríklad vláda SR vyhlási skončenie pandémie v máji, v júni, v júli 2020, lehota na podanie daňového priznania sa končí 31. júna, júla, augusta 2020 a v tejto lehote je daň aj splatná. V rovnakej lehote musí daňovník daň z príjmov aj zaplatiť. Nuž a pri podávaní daňového priznania je tu stále možnosť dvoma či troma percentami podporiť tých najpotrebnejších.

Postup krokov pre fyzické osoby, ktoré si samy podávajú daňové priznanie v roku 2020, je podobný s tým, ktorí už poznáme. Najskôr si treba – ak spĺňate podmienky na poukázanie časti dane – vybrať prijímateľa zo Zoznamu prijímateľov dvoch percent dane na rok 2020. Začneme teda overením aktuálnosti údajov v tomto zozname. Centrálny register prijímateľov dvoch percent spravuje Notárska komora SR. Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky iba sprostredkováva prístup k službe vyhľadávania v tomto centrálnom registri prijímateľov dvoch percent dane. Nezodpovedá však za správnosť a úplnosť údajov tohto registra. Cestu k nemu však nájdete aj na stránkach Finančnej správy SR.

Minimálna výška, ktorú poukazujete na prospech prijímateľa, sú tri eurá. Vyplníte daňové priznanie, dostanete sa k sume, ktorú ako daňovník na jeho základe musíte zaplatiť, a z tej sumy si vypočítate dve, respektíve tri percentá. Tri percentá môžete poukázať, ak ste v roku 2019 odpracovali dobrovoľnícky minimálne štyridsať hodín a získate o tom Potvrdenie od organizácie či organizácií, pre ktoré ste v roku 2019 dobrovoľnícky pracovali. V daňovom priznaní pre fyzické osoby sú už uvedené kolónky na poukázanie dvoch percent, prípadne troch percent z dane v prospech jedného prijímateľa. Údaje, ktoré potrebujete do daňového priznania uviesť, nájdete v Zozname prijímateľov pri organizácii, ktorú ste si vybrali.

Ak chcete oznámiť prijímateľovi, že ste mu zaslali svoje percentá, zaškrtnite v tlačive príslušný súhlas so zaslaním vašich údajov, to platí už od roka 2016, no málo sa o tom vo všeobecnosti vie.

Riadne vyplnené daňové priznanie odošlite v lehote na podanie daňového priznania elektronicky na Finančnú správu SR a v tomto termíne aj zaplaťte daň z príjmov. Ak nemáte povinnosť elektronickej komunikácie – vytlačte ho a doručte v lehote, ktorú štát tento rok oznámi včas na podanie daňového priznania na daňový úrad a v tomto termíne aj zaplaťte daň z príjmov.

Daňový úrad po kontrole údajov a splnení všetkých podmienok má zákonnú lehotu deväťdesiat dní na to, aby previedol sumu, ktorú ste poukázali, v prospech vami vybraného prijímateľa.

Štefan ZLATOŠ

Ladislav BARTKO: Prešov bol centrom obnoveného matičného hnutia

Z malej pahreby vzblkol veľký oheň

Zhovárala sa: Sláva JURKOVÁ, riaditeľka D MS v Prešove – Foto: MO MS Prešov

Doc. PhDr. Ladislav BARTKO, CSc., vysokoškolský pedagóg, jazykovedec, matičiar. Po Novembri '89 sa zaslúžil o obnovenie činnosti MO MS v Prešove, o jej zameranie na podporu snáh smerujúcich k vyhláseniu zvrchovanosti a vzniku samostatnej Slovenskej republiky a zároveň aj o jej výrazné úspechy; dve funkčné obdobia bol člen Výboru Matice slovenskej, člen a funkcionár Jazykového odboru MS, nositeľ viacerých matičných ocenení a vyznamenaní.

● Miestny odbor MS v Prešove si v novembri tohto roka pripomenie storočnicu vzniku. Jedným z bodov programu osláv iste bude aj zhodnotenie rozmanitej činnosti odboru za toto dlhé časové obdobie. Vy ste sa na tejto činnosti výraznou mierou podieľali, najmä v prvých rokoch súčasnej, už tridsaťročnej fázy matičného hnutia tak v Prešove, ako aj na celom Slovensku, teda hneď po novembrovej revolúcii 1989. Aký charakter a priebeh mal proces obnovenia matičnej činnosti v Prešove v tom čase?

INTERVIEW

V niečom, najmä vo svojich hlavných znakoch, bol proces obnovenia spolkovej matičnej práce, teda obnovenia činnosti miestneho odboru ako bunky členskej základne Matice slovenskej u nás v Prešove vcelku taký istý ako všade inde na Slovensku. Novembrové udalosti znamenali obrovský zlom, priniesli veľkú zmenu spoločensko-politických pomerov a podmienok na fungovanie verejného života. Všade sa objavila a prejavovala veľká radosť zo získanej možnosti slobodne myslieť, cestovať, prejavovať svoj názor, ba aj prezrádzať svoje národné cítenie... Určité rozdiely v tomto procese vznikali ako dôsledok odlišných podmienok, v akých prebiehal. Napríklad na národnostne zmiešanom území na juhu Slovenska sa matičiari museli venovať aj takým témam, akým sa inde venovať nemuseli. Svoje špecifiká matičná činnosť mala v mestách a na dedinách, osobitne najmä v prípadoch, ak išlo o odbory s matičnými tradíciami alebo o novovzniknuté odbory.

● Miestny odbor v Prešove patril medzi tie s tradíciami, a bohatými...

Áno, a nielen to. V predchádzajúcich rokoch, teda v normalizačnom období po roku 1970, náš miestny odbor bol jedným z tých, ktoré svoju činnosť úplne neukončili, ale snažili sa v rámci obmedzených možností v nej pokračovať. Skupinka matičných nadšencov (za všetkých spomeniem aspoň jedno meno: Ferdinand Vokál, stredoškolský profesor na dôchodku) sa nielen pravidelne stretávala, ale príležitostne aj zorganizovala niekoľko podujatí venovaných výročiam udalostí a osobností našich národných dejín. Pritom treba dodať, že to robili v nepriaznivých, ba až extrémne nepriaznivých spoločensko-politických podmienkach.

Docent Ladislav BARTKO počas prednášky o zakladateľovi Slovenských národných novín Ľudovítovi Štúrovi v Prešove.

● Azda by sme to mohli aj trochu bližšie osvetliť.

Pravdaže, je to aj potrebné. Čas rýchlo beží a mnoho dôležitých faktov z nášho života – ani nie až z takej dávnej minulosti – zapadá prachom zabudnutia... A nemalo by. Za tými faktmi sú ľudia, ich obetavá práca, nezriedka až na hranici ohrozenia svojich vlastných životných záujmov, na ktorú môžeme nadväzovať. Zaslúži si, aby sme si ju občas aspoň pripomenuli. Pár príkladov: Matičná práca v Prešove v období normalizácie svojím rozsahom bola síce skromná, ale svojím obsahom predstavovala pokračovanie veľkého rozmachu z konca šesťdesiatych rokov, keď sa Prešov stal jedným z výrazných centier historicky druhého obnovenia matičného hnutia na Slovensku (aj s členskou základňou). Štátna moc ju teda vnímala aj ako pokračovanie v napĺňaní hlavných cieľov Matice slovenskej – upevňovania národného povedomia, národnej hrdosti a vlastenectva. To, samozrejme, bolo v príkrom rozpore s oficiálnou ideológiou tzv. proletárskeho internacionalizmu...

● Ako sa to teda vyvíjalo?

Na začiatku bolo zastrašenie. Imrich Sedlák, vedúca osobnosť veľkého prešovského matičného vzopätia, musel opustiť svoju dovtedajšiu významnú pracovnú pozíciu vysokoškolského pedagóga, viacerí ďalší dostali stop v kvalifikačnom raste a rôznymi spôsobmi sa trestalo aj na iných pracoviskách. Venovať sa matičnej činnosti predstavovalo v tom čase nemalú mieru rizika. Nečudo, že ho podstúpili ľudia v dôchodkovom veku. Jej aktéri boli dokonca sledovaní tzv. tajnou službou (mal som s tým aj osobnú skúsenosť – šťastnou zhodou okolností som zachytil echo, že som sledovaný, vraj pre spolupráca s Maticou – na jeseň 1987 som totiž mal hlavný prejav na podujatí organizovanom spomenutou skupinkou matičiarov k dvojstému výročiu kodifikácie bernolákovskej spisovnej slovenčiny...).

● November '89 priniesol teda veľkú zmenu aj do tejto oblasti...

Obrovskú. Ako všade inde na Slovensku aj v Prešove sa dovtedy ťažko udržiavaná malá pahreba matičného hnutia rýchlo rozhorela do veľkých rozmerov. Osvedčený „ilegálny" výbor sa čoskoro rozšíril o niekoľkých staronových matičiarov a pustil sa do rozmanitej činnosti. Uskutočnenie valného zhromaždenia, ktoré malo potvrdiť oficiálne obnovenie existencie miestneho odboru, schváliť zámery jeho činnosti a zvoliť nový výbor, sme odsunuli na jesenné obdobie, aby mohlo splniť aj úlohu pripomenúť si sedemdesiate výročie založenia odboru. To sa aj stalo. Za predsedu miestneho odboru valné zhromaždenie zvolilo môjho kolegu z tunajšej filozofickej fakulty, mne sa ušla funkcia tajomníka. Cez moje „ruky" teda prechádzala takmer celá písomná agenda odboru. A nebolo jej málo. Obnovili sme členskú základňu, organizovali sme rôzne kultúrne podujatia, a to nielen miestneho významu (prednášky s besedami o rôznych výročiach, Slovenské národné dni a i.), ale aj celoslovenského dosahu (jedno zo zhromaždení Kongresu slovenskej inteligencie, zasadnutie Výboru MS a i.), sledovali sme aktivity Výboru MS a vyjadrovali sme k nim svoje podporné stanoviská. Riešili sme aj nepríjemné veci – napríklad nepodloženú kritiku našej práce z pera jedného z novinárov a hanopis na prácu nielen nášho miestneho odboru, ale aj celej Matice slovenskej z pera iného kolegu z fakulty... O našej práci v období prvých troch rokov po obnovení činnosti miestneho odboru možno konštatovať, že ju charakterizuje zásadné zameranie na podporu krokov vedúcich k zvrchovanosti a vzniku suverénnej Slovenskej republiky.

● Je známe, že Prešov usporiadal jedno z najpôsobivejších privítaní vzniku samostatnej Slovenskej republiky na prelome rokov 1992/1993.

Áno, na záberoch televíznych kamier sa o tom mohli presvedčiť aj mnohí ľudia na celom Slovensku. Mal som tú česť mať za náš výbor hlavnú zodpovednosť za jeho prípravu. K novej budove DJZ, kde sa podujatie uskutočnilo, prišli stovky obyvateľov mesta s úmyslom verejne prejaviť svoju radosť z udalosti historického významu v našich národných dejinách, o ktorej snívali a za ktorú neúspešne bojovali celé generácie našich predchodcov. Užili sme si ju všetci spoločne. Boli to vzácne chvíle, na ktoré sa nedá zabudnúť.

O ČOM JE REČ

Keď kvitnú konvalinky

Peter ŠTRELINGER

To je radostná, pozitívna správa. Bol som na prechádzke v lese a omámila ma nádherná vôňa konvaliniek. Mám rád tie biele kvietky, kvitnúce v máji. Hoci sú jedovaté. V stredoveku sa elixír z nich používal nielen na otrávenie nepohodlných osôb, ale aj ako liečba na choroby srdca a epilepsiu. Uchovával sa v nádobách z pravého zlata alebo zo striebra a nazýval sa aqua aura, zlatá voda. Neviem, či sa ešte i dnes využíva tento extrakt z konvaliniek na vyliečenie chorého srdca, ale tento názov som využil aj pri svojom románe, ktorý som nazval Zlatá voda. Verím v čarovnú, liečivú silu prírody.

Spomenul som si v tejto chvíli na svojho dávneho priateľa Jožka Vyletela-Agina, slovenského básnika, ktorý až do svojej smrti (2001) býval v obci Liesek na hornej Orave. Jozef v roku 1973 vydal ako samizdat básnickú skladbu Sólo pre moju lásku, ktorú venoval svojej krásnej, milovanej žene. Jozef Vyletel bol výborný, statočný muž. Po roku 1968 skončil ako viacerí kamaráti na ulici, pretože sa nezmieril so sovietskou okupáciou. Inžinier, absolvent Chemicko-technologickej fakulty v Bratislave, pracoval v žilinských novinách a bol šéfom klubu autorov v Žiline. Keď ho vyhnali zo Žiliny ako nežiaducu osobu, odišiel na Oravu. Sprvu býval v Tvrdošíne, našiel si prácu v Severoslovenských vodárňach a kanalizáciách, presnejšie – mal na starosti úpravňu vôd v Oraviciach. Jozef Vyletel-Agin bol vyobcovaný z novín, aj z literatúry. Nepriateľ komunistického režimu, oportunista. Jozef si na Orave síce nežil zle, mal celkom slušný plat, hoci denne chodil v zablatených gumákoch a montérkach. Vrátim sa však k jeho básnickej skladbe.

Nemožno obísť ten nádherný, dojímavý príbeh, ktorý sa stal inšpiráciou k Sólu pre moju lásku. Jozefova žena v mladosti ťažko ochorela. Dostala rakovinu. Jozef pochodil všetky nemocnice, skúšali všelijaké medikamenty, lenže choroba neustupovala. Ktosi mu poradil, že jeho žene pomôže už iba ľudová liečiteľka Mária Dreveňáková – baba z Liesku, ktorá ovládala všelijaké čary a zariekania. Pôvodne ako babica chodievala k pôrodom na celej severnej Orave. Neskôr v sebe objavila čarovnú moc liečiteľstva. Ľudí liečila dotykom ruky na cievu a žily. Podľa toho rozpoznala, aká choroba hlodá v tele človeka, čo k nej prišiel žiadať o pomoc. „Co mohu, pomohu, co nemohu – nechám Pánu Bohu!" Opakovala často pri zariekaní. Komunistický režim proti takýmto ľudovým liečiteľkám bojoval, označoval ich za bosorky. Ale Jozef Agin Babe z Liesku uveril. Poradila mu, že jediným liekom na záchranu a vyliečenie jeho ženy je zázračná bylina, ktorá rastie vysoko v hore Skorušina na úbočiach Roháčov. A čo je dôležité, bylinu treba zbierať čerstvú a použiť ju vtedy, keď kvitne, lebo inak stratí účinnosť. Jozef nezaváhal ani na chvíľu, lebo tá bylina mala práve kvitnúť. Zobral svoju ženu do náručia, bola už veľmi slabá, a na rukách ju vyniesol do hôr.

Zázrak sa naozaj udial. Jozef aj so ženou istý čas strávil na salaši u známeho baču, kde pre chorú ženu pripravoval odvar, ktorý každý deň pila. Začala sa rýchlo uzdravovať. Nádory sa zmenšovali, až sa úplne stratili. Jozef si potom možno aj z úcty k babe z Liesku postavil práve v tejto oravskej obci dom. Tam som Jozefa neraz navštívil počas svojich novinárskych ciest. Jozef bol veľkým priaznivcom našich novín, v ktorých som vtedy pracoval – denníka Slovenská Republika. To on nás nakriatol, aby sme spolu s kolegom Petrom Valom napísali o kauze Rašelina Suchá Hora. Telefonoval nám do redakcie o tom, ako sa bašuje na hornej Orave. Rašeliny Suchá Hora sa v malej privatizácii v roku 1991 zmocnila banda zlodejov, ktorá majetok kúpila v pochybnej dražbe. Pôda vraj patrí podľa práva urbárnikom v Suchej Hore. No rašelinu ťažia mafiáni. Kamióny vzácnej suroviny sa bez daní vyvážajú cez hranice. Téma rašelina – to je iný príbeh! Ale dnešnou glosou som chcel pripomenúť ten krásny kraj – hornú Oravu – a vzácnych ľudí, čo tam pôsobili. Aby nevymizli z našej pamäti ani z internetu.

Nový výpad neostalinistov kompromituje alternatívne médiá

Prekrúcanie faktov neoboľševikmi

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

Na slovenských alternatívnych weboch sa prednedávnom zaskvela bombastická správa o tom, že sa v Tveri, teda v jednej z lokalít masových vrážd spáchaných NKVD na poľských dôstojníkoch, udiala udalosť, ktorá údajne zásadným spôsobom zvrátila doterajšie nazeranie na katynský zločin. Článok nadšene zvestuje, že tverská prokuratúra zistila, že nijaký zločin sa v Tveri nestal, preto nariadila odstránenie dvoch pamätných tabúľ, ktoré pripomínali túto škvrnu histórie stalinského režimu, z budovy niekdajšieho sídla miestnej pobočky NKVD.

Z toho akoby „logicky" vyplýva, že Katyň nemôže mať na svedomí Stalin. Opäť máme do činenia s manipuláciou.

■ TRÁPNA FINTA

Rozhodnutie tverskej prokuratúry nemá dosah ani nemôže vyvrátiť doterajšie závery vyšetrovania a historického výskumu katynského zločinu. Ide len o rozhodnutie lokálnych úradníkov, ktorí rozhodli o odstránení tabúľ na základe tlaku miestnej komunistickej úderky, ktorá je známa tým, že v Tveri organizuje zjazdy zapieračov zločinov stalinizmu, Katyne zvlášť. Úradnícke rozhodnutie sa odvoláva na skutočnosť, že pri osadení tabúľ sa nedodržal právny predpis. Tabuľa, pripomínajúca ruské obete stalinizmu, bola podľa nich osadená bez povolenia úradov. V skutočnosti, ako sa dozvedáme z denníka Kommersant, ide len o trápnu fintu spočívajúcu v tom, že miestne úrady prečíslovali ulicu a tabuľa s úradným povolením sa ocitla namiesto pôvodného č. 2 na č. 4 bez toho, aby zmenila svoje miesto. Na to však podľa prokuratúry tabuľa nemala povolenie úradov. Pri tabuli pripomínajúcej príslušníkmi NKVD postrieľaných poľských policajtov, internovaných v tábore v Ostaškove, zas prokuratúra údajne nenašla nijaké dokumenty, ktoré by potvrdzovali túto historickú skutočnosť.

■ FABULÁCIE A KLAMSTVÁ

Toto tvrdenie je kuriózne vzhľadom na výsledky ruskej vyšetrovacej komisie, ktorých súčasťou je aj výpoveď miestneho náčelníka NKVD D. S. Tokareva svedčiaceho o popravách vyše šiestich tisícov poľských policajtov.

Na umocnenie bombastického efektu autor, miestny tverský pismák, dokladá zbierku neprávd. Základom je konšpiračná teória o tom, ako celý štáb špecialistov na pokyn Jeľcina falšoval dôkazné dokumenty o katynskom zločine. Hlavným dôkazom tejto podvratnej činnosti má byť svedectvo už nebohého komunistického poslanca Iľjuchina na webe Komunistickej strany Ruskej federácie, ktorému sa údajne osobne prišiel vyžalovať jeden z „falšovateľov". O jeho identite sa nič nedozvedáme, nijaký dôkaz, a načo, veď komunisti predsa nikdy neklamali, tobôž o Katyni. Originalita dokumentov bola úradnými expertízami potvrdená vrátane trojstranného ručne písaného dokumentu A. Šeljepina z 3. marca 1959 adresovaného Chruščovovi, v ktorom mu navrhuje zničenie 21 857 osobných spisov Poliakov zastrelených príslušníkmi NKVD. Pravosť dokumentu potvrdil sám Šeljepin vo výpovedi pred ruskými vyšetrovateľmi. O zodpovednosti stalinského režimu za katynský zločin však vypovedajú aj ďalšie dokumenty, ktoré konšpirátori nespomínajú, napríklad tie z Ukrajiny.

O odhalenie pravdy o masakrách v Katyni sa už v roku 1943 postarala medzinárodná komisia a patológovia, medzi ktorými pôsobil aj Slovák MUDr. František ŠUBÍK, známejší ako básnik Andrej ŽARNOV.

■ NEHORÁZNOSŤ LUHÁROV

Zavádzaním či klamstvom možno označiť tvrdenia, ktoré sa týkajú osudu ostaškovských väzňov. Tí vraj boli len kamsi prevezení a ďalej sa zrejme „vyparili". Ešte nehoráznejšou je lož o lokalite Mednoje, kde bolo údajne nájdených iba dvestoštyridsaťtri ostatkov obetí, z toho vraj boli Poliaci len šestnásti. V skutočnosti tento údaj pochádza z prvej exhumácie, ktorá vinou úradov trvala len pätnásť dní. Ako zdôrazňuje historik Aleksander Gurjanov, z uvedeného počtu dvesto štyridsiatich troch poľských obetí bolo len šestnásť identifikovaných podľa mena a priezviska. Exhumácie pokračovali v roku 1994 a 1995, pričom sa podarilo lokalizovať celkovo dvadsaťtri masových hrobov, pričom nedošlo ku komplexnej exhumácii všetkých obetí. Cieľom bolo procesné zistenie spôsobu usmrtenia a lokalizácia všetkých hrobov. Bohatý materiál poľského pôvodu, ktorý bol počas exhumácií nájdený – časti poľských policajných uniforiem, gombíky, označenia, vyznamenania, mince, modlitebníky a osobné predmety, napríklad drevené tabatierky s nápisom Ostaškov 1940, osemdesiatdeväť osobných dokladov a ich fragmentov, ako aj štyridsaťsedem fragmentov iných písomností (kalendárikov, zápisníkov...), bol podľa poľských záznamov o exhumáciách v Mednom odovzdaný na expertízu do Varšavy. V súčasnosti sú spolu s nálezmi z Charkova (celkovo päťtisíc atribútov) súčasťou Katynského múzea vo Varšave.

■ UNÁHLENÉ ZÁVERY

Treba zdôrazniť, že dosiaľ niektoré detaily zločinu ostávajú zahalené rúškom tajomstva. Zastavenie vyšetrovania prípadu Ruskom, ako aj neprístupnosť ruských archívov predstavujú v tomto smere objektívnu prekážku. Medzi problémami, s ktorými sú historici konfrontovaní, je okrem iného stanovenie presného počtu obetí z Ostaškova. Údaje sa aj pre problémy so sovietskou evidenciou mierne rozchádzajú. Neostalinskí konšpirátori však taký problém nemajú, ba práve naopak, to čo nevedia si domyslia. Vidíme to aj pri žetónoch dvoch Poliakov vedených ako obete z Ostaškova: L. Malowiejského a J. Kuligowského, ktoré sa našli v lokalite Volodymyr-Volyńskyj na západnej Ukrajine. Avšak tu musím našich komunistických nevedomcov sklamať. Vďaka výskumu A. Gurjanova a združeniu Memorial vieme, že Malowiejski padol do zajatia vo Volodymyre 19.9. 1939, odkiaľ bol 14.10. 1939 premiestnený do Šepetivky a v Ostaškove sa ocitol 14.4. 1940. Zastrelený bol 28., resp. 29.4. 1940. Podobný osud stihol Kuligowského. Ich zabudnuté žetóny vo Volodymyre, teda nič nedokazujú. A bublina spľasla!

NA MARGO

V časoch, keď sa demokracia ešte len rodila, poukazoval na úskalia tohto spôsobu zriadenia starogrécky filozof Platón. Cez ústrednú postavu svojich diel Sokrata upozorňoval, že demokracia povedie k úpadku morálky, degenerácii kultúry a ku kríze školstva, keď sa učitelia budú chvieť strachom pred vlastnými žiakmi. Takýto stav, náramne podobný problémom a traumám, s ktorými sa dennodenne stretáva v čoraz väčšej miere aj naša súčasná slovenská spoločnosť, bude podľa antického mudrca dôsledkom toho, že sa vlády zmocnia chudáci, ktorí zlikvidujú protivníkov. Na čelo demokratického štátu sa tak dostanú ziskuchtivci, zvolení nevzdelanou a ľahko ovplyvniteľnou masou. Títo demagógovia následne zneužijú voličov k dosiahnutiu svojich cieľov.

Demokracia podľa Platóna

Platón preto demokraciu odmietal a v predstavách sa uchyľoval k vízii zriadenia, v ktorom ľudia pracujú pre blaho obce a rozvíjajú cnostné stránky osobnosti. Každému občanovi bez ohľadu na pôvod či pohlavie pritom malo byť umožnené vzdelávať sa a zastávať úrady. Dôležité postavenie mala mať aj občianska zdatnosť, založená na spravodlivosti, zbožnosti, rozumnosti a najmä na vedomí o tom, čo prinesie dobro nielen jednotlivcovi, ale i celej obci.

Uvedená vlastnosť však bola dôležitá nielen pre Platónov ideálny štát, ale svoje pevné miesto mala aj v prostredí aténskej demokracie, ktorú stratég Perikles charakterizoval ako vládu ľudu umožňujúcu obsadzovanie úradov na základe schopností, a nie podľa pôvodu či vďaka známosti. V slávnej reči, prednesenej pri príležitosti pochovávania obetí začiatkom Peloponézskej vojny v roku 431 pred naším letopočtom, doslova uviedol: „Ak je niekto chudobný, ale môže byť nejakým spôsobom prospešný obci svojou činnosťou, nebráni mu v tom nízky pôvod."

A práve pestovanie spomenutej vlastnosti, ktorú Starí Gréci poznali pod pojmom „areté politiké", by malo viesť k možnosti kvalifikovane zastávať tú-ktorú funkciu v demokratickej vláde. Dnes v podstate zastupuje úlohu areté politiké občianska náuka, no tá býva v školskej praxi veľakrát degradovaná na úroveň nutného zla a nezáživného predmetu. A vzdelávanie spolu s rozvojom cností, ktoré filozofi považovali za základné podmienky toho, aby mohli ľudia skutočne rozhodovať sami za seba a naozaj prevzali moc z rúk šľachticov a oligarchov do vlastných rúk, nahrádza šomranie nad pivom a sebecký spôsob života.

Takou cestou však mierime k doslovnému naplneniu Platónovej predpovedi skazy, ktorú môžeme s dávkou vytrvalosti a snahy ešte stále odvrátiť.

Pavol IČO

Hospodárstvo zrejme poklesne až o deväť percent a pribudnú aj tisícky nezamestnaných

Pandémia výrazne oslabí slovenskú ekonomiku

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Koronavírusová epidémia, spojená s celým radom obmedzujúcich vládnych opatrení, sa podpísala pod aktuálny hospodársky pokles, ktorý dokumentujú aj vyjadrenia guvernéra NBS Petra Kažimíra. Do konca roka sa očakáva prepad našej ekonomiky okolo deväť percent s následným dosahom na rast deficitu verejných financií aj verejného dlhu k HDP. Guvernér Kažimír tiež odhaduje nárast nezamestnanosti o vyše päťdesiattisíc osôb.

Nemôžeme sa preto čudovať, že súčasná vládna koalícia prijíma najmä opatrenia na udržanie zamestnanosti, pretože ostatné spomínané makroekonomické ukazovatele závisia viac od postupného obnovenia domácej ekonomiky a od naštartovania dopytu po našich výrobkoch a službách na zahraničných trhoch. Všetky poskytnuté príspevky na udržanie zamestnanosti, ako aj na prípadne straty z dôvodu poklesu tržieb treba pokladať za odškodnenie podnikateľom.

Zatiaľ sme od vlády nepočuli, že bude viac zdaňovať tie firmy, ktoré na koronavírusovej kríze aj poriadne zarobili. A napokon máme u nás judikatúru, ktorá práve počíta s oboma spomínanými prípadmi? Podľa testovaných nakazených, vyliečených a zomretých občanov patríme na starom kontinente skôr medzi najlepších, a tak sa oprávnene pýtame, dokedy budeme ešte „trpieť" tento stav?

■ PODVYŽIVENÉ ZDRAVOTNÍCTVO

V súvislosti s poklesom ekonomiky, ktorej obnova na predchádzajúcu úroveň potrvá niekoľko rokov, sa oprávnene pýtame, či si to napokon nevyžiada viac obetí na životoch ako v čase vládnych opatrení. Pribudnú samovraždy skrachovaných vlastníkov firiem aj neplatičov úverov, ale zdvihne ich aj počet odkladaných operácií a znemožnených preventívnych prehliadok u lekára. Výrazný pokles ekonomiky však bude znamenať aj menší príjem na účty do zdravotných poisťovní, čo výrazne ovplyvní financovanie dnes ťažko skúšaného rezortu. Nebude si môcť dovoliť poskytovať doterajší rozsah zdravotníckej opatery, s ktorou sme aj tak neboli väčšinou spokojní, a navyše oprávnene hrozí, že za doteraz poskytované bezplatné služby si pacienti budú musieť priplatiť. Napokon si treba uvedomiť, že stále nemáme k dispozíciu účinnú vakcínu na chorobu COVID-19, bez ktorej bude návrat do normálneho života pred vyhlásením krízového stavu skôr veľkým otáznikom.

A tak nechávame na vládnych politikov, aby sa rozhodli, dokedy bude ekonomika kolabovať po dôvodoch, ktoré vyvolala koronavírusová pandémia?

■ AUTOMOBILOVÝ REZORT

V máji počítame, že po týždňoch strávených s rúškami na tvári s chodením len „do práce a na nákupy", sa postupne budú otvárať aj ďalšie pre prakticky život občanov nevyhnutné obchodné prevádzky. Netreba ale počítať s výrazným nárastom domácej spotreby, keďže nikto nevie, ako a či sa podarí naštartovať najmä náš priemyselne dominantný automobilový sektor.

O tom, že po skončení pandémie, ak sa teda vôbec niekedy aj skončí, treba v praktickom živote domácnosti a firiem počítať s väčšími alebo s menšími zmenami, sa nepochybuje. Dovtedy je potrebná hygienická obozretnosť nás všetkých, čo nie sú len povinné rúška, ale aj dezinfekcia rúk, dodržiavanie dvojmetrových odstupov a obmedzení v stretávaní sa s cudzími osobami. Ešteže koronavírusová pandémia nevypukla vtedy, keď vôbec neexistovalo internetové spojenie alebo rozvozy jedál. Bez nich by sa nám totiž žilo výrazne horšie.

ROZHOVOR TÝŽDŇA

FEJTÓN

Pomôž si, človeče, aj Pán Boh ti pomôže. Povedal si anglický krčmár, keď z moci úradnej pre koronakrízu pozatvárali krčmy. Stoly a stoličky odtlačil nabok, do stredu dal regály a začal predávať potraviny. Čašníčky sa zmenili na predavačky. Nevedno, ako to funguje so sprepitným, hlavnou časťou mzdy. Tento recept u nás aj tak neplatí. Kým by chudák krčmár vybavil všetky povolenia, bolo by po kríze. Nemecká vláda neváhala a rovno investovala do preškolenia letušiek na zdravotné sestry. Keď nemôžu lietať z Frankfurtu do Dubaja, môžu lietať od pacienta k pacientovi.

Ružové okuliare

Čo si počať s našou plejádou umelcov. Pýtajú podporu. Chcú nás zabávať a nemôžu. Doteraz nás zabávať mohli. Poplatok za rozhlas a televíziu je paušálny. Malo by sa to zmeniť. Platili by sme podľa úrovne poskytovanej zábavy. Z vyzbieraného by sa platili zabávači. Každému podľa zásluh. Veľa by štát ušetril na výdavkoch na kultúru. Vo filme Zlaté opojenie Charlie Chaplin pred smrťou hladom dal prednosť konzumácii vlastnej topánky. K nám by možno nemuseli prichádzať robotníci zo zahraničia.

Nemocničné prostredie je vďačná, aktuálna a nekonečná téma našich aj zahraničných seriálov. Len amerických lekárskych seriálov je na Wikipédii vymenovaných dvadsaťtri. Každý po sto a viac dieloch. Ďalšie sa nakrúcajú a budú nakrúcať. Kto by si ich chcel pozrieť všetky, nezahynie na chorobu, ale na starobu. V nemocnici, oddelenie psychiatria, podskupina hypochondri a závisláci. Seriál Nemocnica na okraji mesta u nás štartoval pred vyše štyridsiatimi rokmi. Nedávno bežal v správach kriminálny seriál Nemocnica s predraženými CT. Viac dielov v rôznych mestách, herecké obsadenie rovnaké. Nasledovali Nemocnica so sfušovanou privatizáciou, Stratifikácia, nemocnica bez lekárov a sestričiek pod názvom Všetci v karanténe, rúška nedošli. Nemocnica na pokraji zúfalstva... Pravdepodobne všetci slovenskí herci si už v nejakom nemocničnom seriáli zahrali. Môžu pokračovať v praxi aj bez preškolenia. Sanitárov je trvalý nedostatok...

Zahraničné štúdiá už začali nakrúcať nové seriály. Téma život v karanténe. Komediálne seriály to nebudú. Počas karantény vzrástol počet prípadov domáceho násilia vo Francúzsku o vyše tridsať percent. Dalo sa predpokladať. Osvedčená metóda predchádzania domácemu násiliu – tresnúť dverami zvonka a odísť do krčmy nefunguje. Ponorková choroba nie je nákazlivá.

Ťažký je život cirkusového umelca, kúzelníka, kaukliara, a bude ťažší. Vyrastá im silná konkurencia. Rukami v rukaviciach zobrať a natiahnuť si na rukavice ďalšiu rukavicu, rukou v dvoch rukaviciach zobrať vrecko, otvoriť ho a nabrať si dva rožky, na to treba mať talent a veľa hodín cvičenia. Keď príde človek do predajne doobeda, čo šikovnejší to stihne do záverečnej. Dôchodca s Parkinsonom si musí privstať. Začať nasucho doma a pokračovať medzi deviatou a jedenástou v predajni. Alebo nejesť rožky.

Z nevýrobnej sféry najlepšie sú na tom novinári. Majú prisľúbených desať miliónov. Zatiaľ nebolo spresnené, či na osobu. Ak na osobu, tak by to šlo. Ak na denník, no povedzme. Zopár redaktorov sa vyhodí, zvyšok si štátny príspevok rozdelí. Aj taký miliónik nie je na zahodenie. Skôr na nahodenie. Nahodia si ružové okuliare a pohľad na život, na parlament a vládu je hneď optimistickejší.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Ak máme dostatočne slobodné srdce, môžeme spoznať zaujímavé tajomstvá sveta

Chcieť byť dobrý a byť dobrý sú dve rozličné veci

Zhovárala sa: Eva SISKOVÁ – Foto: archív S. H

„Sú tajomstvá, ktoré môžeme spoznať, ak máme dostatočne slobodné srdce," píše Stanislav HÁBER v románe Kričiace kamene (Ikar, 2017). Autor tridsiatich piatich knižných titulov ho má slobodné, čo ho poznám – od čias, keď začal ako dvadsaťjedenročný pracovať v Slovenskej televízii, kde sme boli kolegovia. Pripravoval sa na dráhu, či skôr na let, vojenského pilota, krídla dostal ako publicista, novinár, moderátor, hovorca, vznáša sa však najmä ako básnik a spisovateľ. Rozhovor s ním plynul spontánne, „pristávali" sme na spoločnej dráhe...

● Kniha má dar vidieť realitu v spätnom zrkadle, osudovostiam sa nevyhýba ani v časoch, keď konfrontovať minulosť s prítomnosťou nesie veľké riziko. Ako to vnímaš?

Každý človek konfrontuje minulosť s prítomnosťou bez ohľadu na riziká. Zapisujú sa nám skúsenosti azda v tomto poradí od narodenia. Existujú aj iné pohľady, a dokonca majú aj vedecký základ, aj keď samotná veda má problém ich správne pochopiť či interpretovať. Mám na mysli štrbinový experiment, vďaka ktorému vedci zistili, že budúcnosť nevzniká z minulosti, ale z budúcnosti, čo už nie je veľmi vedecké, a teda toto poznanie sa stáva pre mnohých priam nepochopiteľným.

● Ak o tom hovoríš, asi si nad tým už mnohokrát premýšľal?

Iste, pre veriaceho človeka je to pochopiteľné, lebo budúcnosť nám pripravuje Prozreteľnosť. Preto budúcnosť prichádza z budúcnosti, odtiaľ, kde tento svet nejestvuje, ale smeruje.

● Čiže minulosť nie je pre teba dôležitá? To však nie je predsa pravda, ak berieme do úvahy skúsenosť, z ktorej sa učíme.

Podľa niektorých teórií originalita vlastne neexistuje. Neustále opakujeme len to, čo už poznáme v rozličných kópiách. Ak by sme uvideli niečo skutočne nové, čo nemôžeme s ničím iným, čo už poznáme, porovnávať, vôbec to nemusíme pochopiť. Donekonečna sa pohybujeme iba vo svete dohodnutých predstáv. Dohodlo sa, že čítať znamená chápať význam napísaného textu. Keby sa ustálilo, že čítať sa bude označovať pojmom šoférovať, potom šoférovanie knihy by bola metóda prenosu napísaného textu do mysli recipienta, ktorého by sme odvodením od slovesa volali šoférom. A čítanie auta by znamenalo, že krútime volantom po tom, čo sme auto uviedli do chodu, a sme teda čitatelia. Sú to všetko iba dohodnuté predstavy.

● Reálne sú však pocity dobré či zlé, ako láska či bolesť.

Pochopiteľne, hovorím o kopírovaní pojmov, o svete predstáv, v ktorom sa pohybujeme.

● Zrejme každý umelec musí mať svet predstáv, o ktoré opiera svoje tvorivé východiská. Ty si tvrdil v ostatnom rozhovore pre SNN (2016), že ani ty nie si dobrý človek, prečo, veď hádam každý chce byť dobrým človekom?

Chcieť byť dobrým a byť dobrým sú dve rozličné veci. Aj cesta do pekla je zavše dláždená dobrými úmyslami...

● Sme na báze sveta: Čapek, Tolstoj, Camus, kde človek bojuje proti zlu aj formou neodporovania zlu. Stretávaš sa s takouto situáciou?

Ako každý. Úžasne to definoval Dostojevskij v románe Bratia Karamazovci v postave starca Zosima, ktorému dal do úst tieto slová: „Každý je za každého zodpovedný; a každý je pred každým vinný."

● Čo v týchto dňoch, ktoré nás zamkli do štyroch stien bytu, robíš, prípadne pripravuješ?

Usilujem sa pochopiť, ako mám svoje výstupy lepšie formulovať, aby ľuďom dokázali pomôcť.

● Na sociálnej sieti si začal uverejňovať doteraz nepublikovaný text Laické kázne. Myslíš, že ľuďom pomáhajú?

Stanislav HÁBER sa vyznačuje nezvyčajnou pracovitosťou a vytrvalosťou, čo sú atribúty plodného spisovateľa – výsledkom je niekoľko desiatok príťažlivých kníh poézie, literatúry faktu, ba aj romány.

Neviem. Text som pripravoval vyše desať rokov, počas ktorých som chodil denne na sväté omše, a niekedy sa mi podarilo, ak som si trebárs dobre naplánoval služobnú cestu, stihnúť ich aj viac za deň. Šiel som trebárs už o tretej hodine ráno autom z Bratislavy na východ republiky, aby som o šiestej hodine stihol omšu v Moldave nad Bodvou, pričom som si urobil aj prestávku od šoférovania a mohol som pokračovať ďalej. Fascinovalo ma, ako často aj v úplne malinkých dedinkách kňazi pred hŕstkou veriacich mali pripravené vlastné komentáre k hlbokým múdrostiam čítaných statí z evanjelií. Mal som nutkanie pridať aj vlastných pár slov. Myslel som, že by to nikoho neprinútilo čítať, kým som text neposlal do misie vdp. Ondrejovi Slávikovi. Ten mi odpísal, že mu moje Laické kázne, naopak, pomáhajú pri prípravách kázní pre veriacich v krajinách, kde vtedy pôsobil a kde veriaci často nemali ani chrámy, na aké sme zvyknutí my. Odhováral som ho kedysi od misií, lebo som ho poznal ako mladého zapáleného kňaza a bolo mi ľúto, že ide do krajín, kde sú kresťania často prenasledovaní, v maličkých komunitách, a on mi vtedy rozhodne odpovedal: „Nemôžem inak!" A tak ani ja nemohol som inak, len tie vlastné kázne písať a dnes mi na sociálnej sieti ľudia píšu, ak nepridám kázeň na každý deň včas, že kedy to už bude.

● Kniha človeka je plná omylov, ktoré napravuje svojimi životnými skúsenosťami... A tie tvoje máš skutočne bohaté. Od vojenského pilota k filmárovi, ktorý v čase vojny na Balkáne v roku 1992 pripravil dodnes pôsobivý poetický film Tisíc malých princov (pozri youtube), vysielaný ešte v Československej televízii z Prahy či opakovane potom na STV. Teraz píšeš básne a knihy.

Život ma trochu pokúšal. Je to nič proti príbehu môjho deda, ktorý sa narodil v roku 1900 vo Viedni ako nemanželský syn rakúskeho cisára Franza Josepha a českej prostitútky. Tá ho dala do Čiech k bratovi Karlovi. Karel ho vychovával ako sluhu. Spával v maštali s dobytkom. Každý krajec chleba si tvrdo odpracoval. V šestnástich rokoch ho zlý strýko vymenil za svojho staršieho syna Emila a poslal do prvej svetovej vojny na cudzie papiere. Dedo bojoval na Piave. Štefánik ho osobne naverboval do légií a bojoval proti de facto vlastnému otcovi. Priam antická dráma. Po vojne sa vrátil do Čiech. Karel, keď ho zbadal, začal kričať: „Syna mi zabili a pankhart sa vrátil!" Jeho syna Emila totiž zabili zbehovia z vojny. Dedo od neho odišiel. V Žiline sa spoznal s dievčinou – sirotou. Vzali sa. Mali vo Važci dom a tri deti. Vyhlásili Slovenský štát a gardisti vykrikovali: „Česi peši do Prahy!" A dedo mohol zobrať len to, čo mal na sebe, tri deti a tehotnú manželku. V Čechách ho zatklo a týralo gestapo. Skončil v koncentračnom tábore. Podarilo sa mu ujsť. Stará mama tehotná sa s troma deťmi vrátila na Slovensko k nevlastnej sestre do Sečoviec, kam za nimi prišiel. Tu už boli Rusi po ťažkých bojoch o Dargovský priesmyk. Deda zatkli a odsúdili na smrť, vraj ako nemeckého špióna. Stará mama utekala za ruskými partizánmi, ktorých predtým za bombardovania Sečoviec schovávala v pivnici, a tak dedo dostal milosť. Po roku 1948 preverovali komunistov. Deda preveroval bývalý gardistický veliteľ. Dedo na protest zo strany vystúpil. Zatkla ho ŠtB a bičovali ho popri železničnej trati, ktorá viedla zo Spišskej Novej Vsi do Popradu. Odsúdili ho ako politického väzňa. Trest si odkrúcal v uránových baniach v Jáchymove. Vrátil sa a pracoval do osemdesiatky ako recepčný v hoteli Grand v Starom Smokovci. Všetko prežil, ešte ma stihol mojich prvých dvadsať rokov vychovávať namiesto môjho otca; dedo zomrel vo vysokom veku v roku 1986.

● Takže máš modrú habsburskú krv?

Z jednej štvrtiny po dedovi, ktorý z toho, že bol cisárovým synom, nikdy nič nemal, iba peklo na zemi, a aj tak som ho poznal ako veľmi veselého človeka. Vždy každého rozosmieval, spieval, vtipkoval, veselil sa. Viem, že stará mama to s ním mala ťažké, lebo jej to už niekedy liezlo na nervy. Zažila aj pandémiu španielskej chrípky na vlastnom osude. Zomrela jej na ňu mama. Potom ako dieťa spolu so svojou babkou – vychýrenou zelinkárkou z Liptova (Anna Gutta) – ošetrovali roky chorých chodením z dediny do dediny, z chalupy do chalupy. Po jej smrti zostala sirota.

● Ako vnímaš súčasnú pandémiu v tomto usporiadaní sveta?

Pomôžem si citátom zo Starého zákona z Knihy Kazateľ: „Nič nové pod slnkom."

● Nie je to monštruózny podvod tých, ktorí chcú zmeniť ekonomický systém a nahradiť ho novým?

Svet sa neustále mení. Demokracia je postavená na slobode jedinca a obmedzovaní vplyvu štátu. Totalitné systémy sú na také výzvy zrejme inak pripravené. Do roka 1989 sme mali JSBVO – Jednotný systém brannej výchovy obyvateľstva. Ľudia nemohli cestovať, na druhej strane sme boli sebestační vo výrobe potravín, čo dnes nie sme. Jednotlivé ekonomické systémy môžeme porovnávať donekonečna. Problém je nájsť taký, ktorý bude chápať solidaritu úspešných s menej úspešnými, prirodzene. Nebude takú solidaritu vydávať za niečo výnimočné a stavať jej falošné slávobrány. Začne chápať, že každý máme rovnaké miesto pod slnkom a rovnako každý môžeme oň rovnako prísť. Nákaza, vírus, či ak chceš smrť, si nevyberajú, či je niekto bohatý, alebo chudobný.

● Ľudskou chybou je nepoučiteľnosť z minulosti a aktuálna nepripravenosť.

V minulosti po každej pandémii prišiel hladomor. A ten hrozí aj nám. Aj celkom inteligentní ľudia si dnes kladú idiotskú otázku, čo ľudia urobia, až sa pandémia skončí? Prečo je idiotská? Navodzuje falošnú predstavu, že raz sa ráno zobudíme a v správach nám oznámia, že sa pandémia skončila. S vysokou pravdepodobnosťou, blížiacou sa k istote, sa nikdy nič podobné nestane. Stačí sa pozrieť do histórie na iné pandémie. Nikdy po nich neprišiel deň, keď vyšlo ráno slnko a ľudia vedeli, že už choroba, ktorá im naháňala strach, zbalila svoje krámy a pobrala sa do histórie.

● Vnímaš to tak, že sme akoby vo vojne?

Pandémia nie je vojna, že zrazu si znepriatelené strany povedia, my sme vyhrali, vy ste prehrali, podpíšeme teda prímerie za nejakých podmienok. Nijaký mier od jedného dátumu pri pandémii nehrozí. Čo je však viac ako isté, po každej pandémii sa zmenili normy spoločenského správania – to sú tie podmienky ako pri podpise prímeria vo vojne, ktoré musíme podpísať, nech sú akokoľvek ťažké.

● Čiže my dnes v čase pandémie musíme prísť na to, aké normy máme zmeniť?

Presne tak, no najmä, ako ich zmeniť, aby sme sa pandémie nemuseli báť, a aké nám dáva ona podmienky, aby sme vedeli, s čím máme súhlasiť? Odpovede očakávame od spoločenských elít. Ľudia ich chcú najmä od politických, ale mali by sme ich chcieť skôr z radov odborných. Najhoršia odpoveď na obhajobu idiotskej otázky, čo prvé urobíte, až sa pandémia skončí, je taká, ktorá túto otázku obhajuje. Vraj dáva ľuďom nádej. Nedáva. Klame. Ľudia sa v čase ohrozenia radi prikláňajú k nezmyselným predstavám. A najnezmyselnejšou predstavou je tá, že raz sa pandémia skončí. Môže sa znížiť jej intenzita; najoptimistickejšia predstava hovorí, že sa zníži na takú malú úroveň, až nebude predstavovať hromadné ohrozenie. Nebude to zo dňa na deň a nebude to v jeden deň, čo je isté.

Obraz slávneho maliara Dary zeme vyrezali zlodeji z rámu príborovým nožom...

Muchov dar piešťanským kúpeľom dostal nohy

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor a archív Balneologického múzea Imricha Wintera v Piešťanoch

V tomto roku to bude už dvadsať rokov, čo recepčný v hoteli Thermia Palace ráno po nočnej zavolal ochranku kúpeľov. Zistil, že nad dverami hotelovej jedálne zmizla päťuholníková maľba slávneho českého secesného maliara Alfonsa Muchu, ktorý sa chodil do kúpeľov liečiť a dobre sa poznal s majiteľom kúpeľov Ľudovítom Winterom. O tom, že šlo o amatérov, svedčí aj to, že obraz vyrezali z rámu príborovým nožom. Ako však títo amatéri vedeli to, čo nevedeli do tých čias ani mnohí odborníci?

V súvislosti s obrazom nebolo známe, akého charakteru je maľba. Až do krádeže sa myslelo, že je nástenná na omietke. Bola to však olejomaľba. Riaditeľ Balneologického múzea Imricha Wintera v Piešťanoch Vladimír Krupa priznáva, že je to tak. „Už v osemdesiatych rokoch bolo niekoľkokrát omylom písané v tlačených médiách, že je to nástenná maľba.“

Obraz nad veľkými vstupnými dverami reštaurácie Grand hotela Thermia Palace ukradli neznámi páchatelia.

■ PATRIA K SEBE

Rodina Winterovcov a Piešťany patria k sebe. Menej viditeľný Imrich Winter mal na starosti rozvíjanie kultúrneho a spoločenského života. Zásluhou bratov 21. júna 1928 sprístupnili menšiu expozíciu múzejných predmetov. Členom Piešťanskej muzeálnej spoločnosti boli nadšenci z vtedajšieho vedenia kúpeľov, z radov zamestnancov, významní kúpeľní hostia. V roku 1933 expozíciu rozšírili. Prvým riaditeľom sa stal zakladateľ Imrich Winter a bol ním až do smrti v roku 1943.

Múzeum navštívili mnohí významní hostia. Bola medzi nimi aj snúbenica Milana Rastislava Štefánika Talianka Giuliana Benzoniová, maharadžovia a navábovia z Indie, maliari Janko Alexy, Miloš Bazovský a Martin Benka, ale aj Angličan Robert Seton-Watson, britský historik a publicista zaoberajúci sa ku koncu svojho života dejinami slovanských národov.

„Bratia Ľudovít a Imrich sa výborne dopĺňali. Ľudovít bol technický typ, staral sa o financie a každodenný chod podniku. Imrich bol umelecky zameraný, zaujímal sa aj o históriu a archeológiu. Ľudovít poveril brata propagáciou kúpeľov. Vzhľadom na jazykové znalosti okrem slovenčiny ovládal aj maďarčinu, nemčinu, angličtinu, taliančinu a čiastočne i francúzštinu, udržiaval kontakt s významnými kúpeľnými hosťami, prostredníctvom ktorých robil kúpeľom reklamu,“ píše sa v publikácii Spomienky na Imricha Wintera, ktorej spoluautormi sú riaditeľ Balneologického múzea I. W. Vladimír Krupa a Magda Pekárová.

■ ZAPÍSANÝ V DEJINÁCH

Ľudovít Winter bol jednou z najväčších osobností v dejinách mesta Piešťany, ale aj kúpeľníctva na Slovensku. Narodil sa prvého novembra 1870 v Ipeľských Šahách. Študoval techniku vo Viedni, štúdiá však nedokončil, pretože otec Alexander Winter, nájomca Piešťanských kúpeľov, ho zavolal späť. Obklopil sa odborníkmi. Boli medzi nimi aj architekti Henrik Böhm a Ármin Hegedüs, ktorí navrhli hotel Irma, Thermia Palace a kúpeľnú budovu Pro Patria, Emil Belluš, autor Kolonádového mosta z roka 1932, a František Wimmer, ktorý spolu s pražským architektom Kolátorom naprojektovali kúpalisko Eva. Ak by ani toto všetko nebolo postavené, nesmrteľnosť si získal v roku 1899, keď na jeho podnet vytvorili obchodnú značku kúpeľov – preslávenego Barlolamača. Ten je dokonca aj v erbe mesta. V rokoch 1919 – 1935 bol predsedom Zväzu slovenských kúpeľov. Aj keď jeho meno je vryté vari na každom mieste Piešťan, počas vojny bol v koncentračnom tábore a po znárodnení prišiel o celý svoj majetok.

Ľudovít Winter zomrel v chudobe, ale nie v zabudnutí, v Piešťanoch ako deväťdesiatosem ročný 15. septembra 1968.

■ SLOVENSKÉ PODNETY

Vráťme sa však k ukradnutému obrazu. Alfons Mucha sa narodil pred sto šesťdesiatimi rokmi – 24. júla 1860 v Ivančiciach u Brna. Bol svetobežník, študoval v Mníchove, potom v Paríži a žil v USA. V roku 1910 sa uzavrel v zámku Zbiroh a tam osemnásť rokov pracoval na svojom rozmerovo najväčšom cykle diel – Slovanskej epopeji. Čo ho však spájalo s Piešťanmi? Nebudeme sa zaoberať zaužívanými polopravdami, ale prostredníctvom riaditeľa Balneologického múzea I. W., Vladimíra Krupu sa začítame do dobovej tlače, konkrétne do Lidových novín z 12. júla 1930.

„Alfons Mucha prišiel do Piešťan ku kúpeľnému pobytu, hlavne však aby ťažil z histórie slovenského Považia umelecky. Výsledkami svojich štúdií a prác chcel doplniť svoju známu epopej. Hlavne ho tiež zaujíma hrad Trenčanský, ďalej Beckov, Čachtice, kde všade sprievodcom a vykladačom historického pozadia bol mu slovutný dejepisec rektor Bránecký z Trenčína.“

Z ďalších dobových periodík sa dozvedáme, že v auguste 1930 prišiel spolu s manželkou do tunajších kúpeľov na dlhší liečebný pobyt.

„Majstrovi bol zapožičaný ateliér, aby mohol pracovať na skiciach z historického Považia k svojmu budúcemu dielu, čo doplnok k svojej epopeji o zemi slovenskej.“ Podľa historických správ navštevoval pamiatky v okolí a v kúpeľoch ho navštívila skupina obdivovateľov jeho tvorby z Bratislavy, ktorí mu gratulovali k sedemdesiatke.

Z vďaky za liečbu namaľoval obraz určený špeciálne pre hotel Thermia Palace, kde býval. Alfons Mucha pomenoval dielo Salutis Fons Benedicta ave! Buď pozdravený, požehnaný prameň zdravia. Výtvarné dielo v secesnom štýle umiestnili a slávnostne odhalili 15. mája 1932 vo veľkej jedálni hotela...

Umelcov syn spisovateľ a prekladateľ Jiří Mucha, ktorý zomrel v roku 1991, však v autobiografickej knihe o otcovi obraz spomína pod iným názvom: „V tridsiatych rokoch namaľoval ešte tri veľké plátna: Poddaní Nymburku LP 1421 Bohu a Pražanom pre mestskú záložňu v Nymburku (teraz použité tamtiež ako divadelné opony), v roku 1933 Majster Ján z Rokycan na koncile kostnickom (v obradnej sieni Mestského národného výboru v Rokycanoch) a Pieseň pre spevácky spolok Hlahol v Prahe. K tomu možno ešte pripočítať menší naddverový tympanón Dary zeme pre kúpeľný dom Thermia v Piešťanoch, maľovaný roku 1932 v Nice.“

Alfons Mucha za vojny tiež neunikol nacistom. Zomrel v Prahe 14. júla 1939 po výsluchu gestapom na zápal pľúc.

■ ZLODEJOV NEVYPÁTRALI

Po krádeži sa rozbehlo rozsiahle pátranie. Trochou do neho prispeli aj predseda klubu filatelistov v Piešťanoch Alexander Urminský a riaditeľ múzea Vladimír Krupa. Vydali po krádeži pohľadnicu s obrazom Alfonsa Muchu a textom v šiestich jazykoch s výzvou, aby ľudia pomohli pri pátraní Interpolu. „Išlo o nápad pána Urminského, ktorý sme mu pomohli zrealizovať. Medializácia pomohla – rozširovali sa informácie o krádeži obrazu a o tom, že je v pátraní, čo bolo prospešné,“ hovorí V. Krupa.

Polícia však zaistila len priekupníkov, nie zlodejov. Obraz zadržali kriminalisti u dvoch mužov z Karlových Varov. Tí sa ho usilovali predať v brnianskom nákupnom centre záujemcovi z Rakúska za deväťdesiatpäťtisíc eur.

Slávny secesný maliar Alfons MUCHA (uprostred) s manželkou, vedením kúpeľov a hosťami počas pobytu v Piešťanoch

„Koncom roka 2004 obraz vypátrala Polícia ČR. Následne znalec overoval autenticitu diela. Po jej potvrdení originál obrazu známeho autora vrátili do kúpeľov v Piešťanoch. Z hľadiska pátrania po páchateľovi bolo trestné stíhanie prerušené, pretože sa nezistili skutočnosti oprávňujúce vykonať trestné stíhanie proti určitej osobe,“ objasňuje prípad hovorkyňa Krajského riaditeľstva PZ v Trnave Martina Kredatusová.

Obraz tak je aj dnes ozdobou prvého päťhviezdičkového hotela na Slovensku Thermia Palace, ktorý dala vystavať firma Alexander Winter a synovia na mieste asanovanej krčmy U bosého na Kúpeľnom ostrove. Reštauroval ho piešťanský rodák Ján Hromada z Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. Ale predsa len, nemal byť skôr zabezpečený v trezoroch múzea ako voľne prístupný v hoteli, ktorý je navyše v zahraničných rukách? Posledné slovo má riaditeľ Balneologického múzea Imricha Wintera v Piešťanoch Vladimír Krupa.

„Pri privatizácii kúpeľov Piešťany sa zástupcovia Fondu národného majetku nezaoberali žiadosťami múzea. Ani pri snahe (z našej strany) o riešenie priestorových otázok múzea. Privatizácie kúpeľov počas prvej vlády Vladimíra Mečiara a ani počas druhej vlády Mikuláša Dzurindu neboli robené v súlade so záujmami Slovenskej republiky. Myslím si, že Slovenská republika pri nich bola poškodená.“

■ NEÚSPEŠNÁ POLÍCIA

Ministerstvo vnútra SR tvrdí, napríklad v súhrne Krádeže predmetov kultúrnej hodnoty z roku 2018: „Až na zbierku starožitných zbraní odcudzených z múzea na hrade Červený Kameň, ktoré boli postupne vypátrané v Rakúsku a Nemecku a vrátené Slovenskému národnému múzeu, obrazu Alfonsa Muchu odcudzeného z kúpeľného domu Thermia Palace v Piešťanoch a viac-menej symbolické vypátranie jednej porcelánovej šálky s podšálkou a brúseného pohára v Českej republike, pochádzajúcich z rozsiahleho rozkrádania zbierkového fondu Západoslovenského múzea v Trnave, všetky ostatné predmety kultúrnej hodnoty, ktoré boli v uvedených závažných prípadoch odcudzené, sú stále v pátraní. Pátraniu po obrazoch odcudzených začiatkom deväťdesiatych rokov zo Slovenskej národnej galérie v Bratislave nepomohla ani vtedajšia iniciatíva Ministerstva kultúry Slovenskej republiky zapojiť aj súkromnú detektívnu spoločnosť Pinkerton International Security and Investigation Services.“ Ich cena sa odhaduje na šesťstotisíc eur.

Najväčšia muzeálna krádež Slovenska, ale aj Európy, ktorá sa stala v Západoslovenskom múzeu v Trnave, tiež nie je vyriešená a jej páchatelia nie sú známi. V tomto prípade, na rozdiel od krádeže obrazu Alfonsa Muchu, nešlo o amatérov. Na krádež sa prišlo, keď si pracovníci múzea 6. marca 2004 všimli, že zo schodiska hlavnej budovy sa náhle stratili pozlátené figurálne hodiny z 19. storočia, pri ktorých sa radi fotografovali mladomanželia. Prehliadka ukázala, že sa kradlo dva-tri roky predtým, ale časť odborníkov sa prikláňa, že to bolo už od roka 2000.

Z celkových tisícdvestodesať odcudzených predmetov sa na aukciách objavili a vrátené do múzea boli tri kusy, neskôr ďalšie. Aj to nie vďaka polícii, ale pracovníčkam múzea, ktoré dostali za úlohu pozerať aukcie, či sa tam neobjaví niečo známe. Predmety boli v ponuke aukčnej spoločnosti Zezula v Brne – jeden dobový pohár a majoliková šálka s podšálkou. Majiteľ Jakub Zezula si však pri výsluchu nevedel spomenúť, od koho ich kúpil...

Vo veci bolo vypočutých viac ako dvadsať ľudí – aj vtedajší predseda kraja Peter Tomeček. Riaditeľa múzea Tibora Díteho polícia podrobila testu na detektore lži, no s negatívnym výsledkom. Ide o odborníka, ktorý bol celý život múzejníkom a od roka 1981 súdnym znalcom v oblasti starožitností, so špecializáciou na historické zbrane, hodiny a nábytok. K udalostiam v múzeu sa však nechce prostredníctvom médií vracať. Iba deň pred svojím výsluchom sa v areáli obesil domovník múzea. Dvere boli zamknuté zvnútra.

V októbri 2015 trnavská kriminálka požiadala o preverenie príslušníčky šľachtického rodu vo Veľkej Británii. Boli dôvody, že by o krádežiach v Trnave mohla niečo vedieť. Interpol Manchester poskytol slovenským orgánom informáciu, podľa ktorej sa preverovaná osoba vyjadrila, že nemá žiadne poznatky v tejto veci, a spýtal sa, či ju slovenská strana chce vypočuť. Slovensko sa už neozvalo. „Trestné stíhanie je naďalej prerušené v zmysle Trestného poriadku,“ odpovedala na našu otázku hovorkyňa Krajského riaditeľstva PZ v Trnave Martina Kredatusová.

JAZYK A DOROZUMIEVANIE

Celá naša krajina sleduje zápas s nebezpečným vírusom, ktorý má v mikrobiologickom zobrazení podobu sršiacej guľôčky, pre ktorú ho epidemiológovia nazvali „koronavírusom“. Pred vniknutím tohto mikroorganizmu do našich dýchacích ciest sa chránime ochranným rúškom, ktorým si zakrývame ústa a nos a vytvárame mu tak prvú a najdôležitejšiu prekážku pred vstupom do našich buniek. Keďže nepoznáme všetky okolnosti vzniku a prenosu tohto nového vírusu, na začiatku epidémie a pri jej náhlom rozmachu nemohlo byť v nemocniciach ani v lekárňach týchto rúšok dosť.

Rúško každodenné...

Preto naša verejnosť s vďakou prijala správu, že bánovský textilný podnik Zornica sa rozhodol operatívne zmeniť svoj bežný výrobný program a bez meškania začal vyrábať rúška v miere zodpovedajúcej ľudským a technickým možnostiam podniku, za čo mu je verejnosť vďačná.

Treba však podotknúť, že aj tento príkladný čin podnikateľskej akcieschopnosti a občianskej solidárnosti potvrdil známu skutočnosť, že v takmer každej oblasti našej vedy, výroby, verejnej správy a verejných služieb pretrváva rušivý vplyv českej technickej terminológie, ktorý sa tentoraz prejavil až príliš okato, keď vedúci pracovníci Zornice svoj iste najdôležitejší výrobok z podnikovej histórie predstavovali verejnosti ako „tieto rúšky“ ženského rodu pod evidentným vplyvom češtiny.

Pripomenúť túto chybu treba aj preto, že sa jej dopúšťali a dopúšťajú aj viacerí verejne vystupujúci lekári a funkcionári verejnej správy.

V slovenčine je rúško podstatným menom stredného rodu – teda to rúško (ak je jedno) a tie rúška (ak ich je viac). Podobne ako je stredného rodu rúcho a v množnom čísle rúcha (obradné alebo slávnostné odevy).

V rozhovoroch dôležitých pre celú spoločnosť sa musíme vyjadrovať odborne a jednoznačne. Ani v ťažkých chvíľach nesmieme zabúdať na správne vyjadrovanie v spisovnom jazyku, tobôž ak sa to priamo týka jazyka – aj ako telesného orgánu –, pretože testovacie stery sa robia odoberaním vzoriek z nosných dierok, podnebia aj jazyka!

Kam až žaba doskočí

Nepekná prispôsobivosť Slovákov k inonárodným vzorom, rýchle napodobňovanie aktuálnej módy, akceptovanie cudzích mravov aj celkového štýlu života sa odráža i na jazyku. Napríklad v tom, ako ľahko akceptujeme vo svojom rodinnom kalendári neslovenské osobné mená a ako ich spájame s rodovými menami. Čoraz častejšie sa stáva, že neviniatko, ktoré sa narodí do slovenského prostredia slovenským rodičom, dostane do rodného listu také osobné meno, o akom sa mu v malej hlavičke ani nesníva. Touto mániou vynikajú najmä takzvané marginalizované sociálne skupiny, ktoré si svoju chudobu a ekonomické znevýhodnenia neraz kompenzujú tým spôsobom, že vyberú pre svoje dieťa – celkom paradoxne – priam kniežacie alebo aspoň aristokraticky znejúce meno, pričom netušia, akému osudu ho vystavujú.

Blažej BELÁK

REPORTÁŽ

Roje včely medonosnej nemilosrdne zadúšajú smradľavé roje áut aj chémia na poliach

Ratujme to nesmierne užitočné stvorenie

Ladislav MALÁK – Foto: archív SNN

„Nedramatizuj! Akoby sa v tvojej reči usádzala už starecká skepsa, nevrlosť. Všetko ohundreš, na paletu života nanášaš už iba čierne farby," vyčítajú mi pri stretnutiach kamaráti, susedia. Nie, nie, Milan, Štefan, Ondrej...! Len pripúšťam zvýšenú precitlivenosť na nedobré veci vôkol seba, ktorých akoby pribúdalo.

Najnovšie ťažšie zaspávam a horšie spím, odkedy mi mladý muž Michal, včelár, opísal pocity bezmocnosti, aj keď hoci dá včelstvám tú najväčšiu starostlivosť, ony uprostred leta, keď by mali donášať najviac medu, nedonesú ho. Pritom podľa ruchu na letáčoch úľov i hukotu vyletuje i prilieta dosť robotníc, no asi sa vracajú spolovice naprázdno. Menšia znáška môže mať v horskom prostredí, aké je u nás, rôzne príčiny. Tvorbe nektáru na kvetoch lesných lúk, pri kvitnutí malín, čučoriedok, brusníc i pri tvorbe medovice na stromoch bráni nepriaznivé počasie, najmä časté striedanie teplých a chladných dní i dlhšie daždivé obdobie. A už aj u nás, blízko Slovenského raja, je znečistené ovzdušie.

Takto to vyzerá vo včelínoch, keď sa poľnohospodári neobzerajú na včelárov a „ošetria" svoje polia počas znášky pesticídmi a inými chemikáliami.

■ MLADÝ VČELÁR

Taký priebeh včelárskej sezóny uberá môjmu kamarátovi Michalovi z entuziazmu v začiatočnej etape jeho ušľachtilej záľuby. Trápi aj mňa, preto ho povzbudzujem, keďže dlhé roky, kým som nedostal alergiu na včelí jed, včeláril som aj ja. Ale chce vytrvať, včelami už žije celá jeho rodina. Otec Ondrej, dôchodca, je osožný pri vytáčaní medu, príprave nových rámikov či spracúvaní voštín. Mama Emília, tiež dôchodkyňa, kúzli z včelieho vosku sviečky i rôzne krásne figúrky. A životná partnerka Mirka sa Michalovi cez internet usiluje vyhľadať čo najviac včelárskych podujatí – výstav, školení, odborných stretnutí. On z vlastnej iniciatívy, nedlho po tom, ako začal včeláriť, prichádzajúc s preskleným úľom so živými včielkami, prednáša najmä na základných i materských školách o tajomstvách ich jestvovania. Inšpirujúc sa pracovitosťou tohto hmyzu často sa do aktivít opátskej včelárskej rodiny zapájajú aj Mirkini rodičia, pričom „priletieť" musia až z Gemera, z dedinky Pača, kde žijú. Najmä ako opatrovníci vnúčeniec Jakubka a Aničky.

■ KOČOVANIE S VČELAMI

Mladý muž Michal Šimko, ktorý sa v našej horskej obci Opátka, ktorá bola dlhé roky bez včelstiev, stal na radosť ľudí novým včelárom, nebol však ani s vlaňajšou sezónou, ktorá bola už jeho siedma a v záhrade pri dome aj inde má dovedna štyridsaťpäť rodín, celkom spokojný – bola veľmi slabá. Tak ako v celom okrese Košice-okolie i v celom kraji. Nechcem ho znechucovať, tak mu nič nehovorím zo svojej krajšej včelárskej minulosti, rátajúcej šesťdesiate až sedemdesiate roky 20. storočia. So svokrom sme mali maringotku so štyridsiatimi rodinami včiel s domovským stanovišťom pod hradom Krásna Hôrka na Gemeri, no viac mesiacov – od jari do konca leta – sme kočovali aj sto kilometrov po okolí. Už v apríli hajde na Silickú Planinu na peľovú „pašu", lebo tam kvitlo veľa liesok, odtiaľ do agátových hájov v Hajnačke pri Lučenci, potom späť domov, keď náš chotár zakvitol repkou, a znova ďalej – do okolia horskej dediny Uhorná vo Volovských vrchoch, na kvet malín a vrbice i na znášku medovicového medu, ktorá málokedy sklamala. Hoci už aj vtedy šarapatili nejaké choroby včiel, ba práve sa objavila veľká pohroma: z východnej Ázie doputoval k nám klieštik – varroatóza, mávali sme vcelku dobré roky, na včeliu rodinu vyšlo neraz aj do tridsať kíl medu. Nebolo však ešte natoľko znečistené ovzdušie a nebolo toľko chémie v poľnohospodárstve. S riaditeľom vtedajšieho ŠM v Krásnohorskom Podhradí Ing. Mojžišom sme sa roky vedeli dohodnúť, že lány repky nepostrieka chémiou. Naše včelstvá plodinu opelili, takže „majetkári" mali vyššiu úrodu a my včelári slušnú znášku medu. V súčasnosti aj vinou výkyvov počasia často sklame tiež nektár z agátu, čudne kvitnú aj lesné maliny, z lesov sa nejako vytráca hojne medujúca spomínaná, ktorá je svojím vzrastom i výrazným modrým okvetím ozdobou lesných strání.

■ FENOMENÁLNY TVOR

Nuž, akosi veľa príčin, prečo sa naša všeužitočná včela medonosná (Apis mellifera) často vracia do úľa biedna. Veľa úderov a príkorí pre tohto fenomenálneho tvora, s ktorým som sa musel pred časom rozísť, lebo pri striasaní roja z jablone, ten nepadol do slameniaka, ale na mňa, pričom desiatky žihadiel mi zakrátko privodili nevoľnosť i mdloby a doživotnú alergiu na včelí jed. O to viac sa teším, že som po rozhodnutí Michala Šimka začať včeláriť opäť blízko tohto bzučiaceho stvorenstva a že moja prvá veta pri stretnutí s ním je: „Tak ako včielky...?"

„Nuž, na radosť to nie je," odpovedá, „ale určite to nevzdám. Ako organizovaný včelár som uprostred diania, a tak pozorujem i pociťujem stále trochu viac podpory zo strany agrorezortu nášmu úsiliu posunúť včelárstvo na vyšší stupeň spoločenskej dôležitosti, presvedčiť ľudí v riadení štátu, že malá včielka je veľký pracant, ktorému sa oplatí dať životný priestor. Nesmieme dopustiť , aby ‚roje' smradiacich áut i chémia na poliach udusili roje všeužitočnej apis...! Mierny optimizmus teraz máme aj z nedávnych rokovaní na ministerstve pôdohospodárstva o miere používania chemických prostriedkov pri ochranných postrekoch plodín." No jedným dychom musím dodať, že pre slovenských včelárov sa blíži nová pohroma vo forme nebezpečného lietajúceho predátora – ázijského sršňa, ktorý dokáže za pár hodín vyhubiť celú včeliu rodinu.

■ VČELÍ PRÍM

A tu sú argumenty, s ktorými operuje včelárska verejnosť: ako bývalý dlhoročný včelár ich mám z prvej ruky – od bývalého, už nebohého riaditeľa Výskumného ústavu včelárskeho v Liptovskom Hrádku Ing. Valenta Čavojského, CSc. Riekol mi ich ešte v roku 1979, no s neveľkými obmenami sú to fakty aktuálne a inšpiratívne na prepotrebné prebudenie či vzkriesenie slovenskej včelárskej prítomnosti. Núti k tomu najdôležitejší, ale pre dnešok zároveň najsmutnejší údaj z úst výskumníka – že v roku 1970 bolo na Slovensku až 407 700 včelstiev, čím sa vtedajšia ČSSR s ôsmimi včelstvami na štvorcový kilometer stala „najzavčelenejšou" krajinou sveta!

Dnes máme na Slovensku iba dvestošesťdesiattisíc včelstiev... No situácia sa mení na lepšiu – včelstiev i včelárov pribúda. Tak ako v druhej polovici 20. storočia aj v súčasnosti sa bagatelizuje rozhodujúci prínos včiel – opeľovacia činnosť. Pritom dlhoročné výsledky liptovsko-hrádockých výskumníkov to opakovane potvrdzujú, že na tohto agrotechnického činiteľa (opeľovanie) sú plne odkázané viaceré entomofilné rastliny. A bohatšie zarodia. Z údajov Ing. V. Čavojského, CSc.: Ak bola včelami opelená repka ozimná, hektárová úroda sa zvyšuje o dvadsaťdeväť percent, pri slnečnici o štyridsaťtri percent, maku o dvadsaťdeväť percent, ďateline lúčnej na semeno o tridsaťšesť percent, bôb zarodí viac o päťdesiatosem percent atď. Veľké rozdiely sú aj v úrodách ovocia a zeleniny. Zlepšuje sa tiež kvalita semien a plodov, vyššia je ich olejnatosť a klíčivosť.

Méta masového využívania opeľovacej činnosti včelami sa nedosiahla ani v minulosti a neujíma sa ani dnes. Príslovie: „Kto počtuje, ten gazduje," sa nám, zdá sa, už príliš vzdialilo. No pri vyhodnotení prínosov z opeľovania by sme boli veľkosťou užitočnosti včiel doslova ohúrení a za ich zatracovanie by sme sa veľmi hanbili.

Načim sa nám prebrať! Najmä by nás po vlaňajšom veľmi zlom včelárskom roku na celom Slovensku malo s prichádzajúcou novou jarou roka 2020 pohnúť známe tvrdenie Einsteina, že štyri roky po vyhynutí včiel na našej planéte odíde do večnosti aj človek...

O jednom včelárovi, ktorý na vlaňajšie znechutenie z nevydarenej sezóny už celkom zabudol, viem. Je to mladý človek Michal Šimko z Opátky! A nepotešila ho iba nedávna jarná prehliadka jeho včelstiev, z ktorých prežili všetky rodiny, ale aj doslova húfne odpovede záujemcov na jeho internetovú ponuku už široko-ďaleko známych a obľúbených prednášok o chove včelstiev, najmä v základných i materských školách, kde so sebou zvyčajne nosí spomínaný sklenený úľ so živými včielkami s čerstvo vystavaným dielom.

Jedna z najvýznamnejších vtáčích migračných trás je v Sennom pri Michalovciach

Pre miernu zimu žeriavy neodtiahli...

Marián ŠIMKULIČ – Foto: archív autora

Obec Senné neďaleko Michaloviec má v súčasnosti len niečo vyše sedemsto obyvateľov. Asi dvojnásobok ľudí sem prichádza na každoročné jarné podujatie nazvané Vítanie žeriavov. To tohtoročné sa vinou epidémie koronavírusu neuskutočnilo. Napriek tomu bola migrácia žeriavov popolavých v plnom prúde. Práve tade vedie jedna z najvýznamnejších migračných trás nielen vodného vtáctva, ale všetkých druhov vtákov.

V úsilí zúrodniť Východoslovenskú nížinu v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia sa veľká väčšina tamojších močiarov a lúk odvodnila, rozorali sa a začali sa na nich pestovať poľnohospodárske plodiny. Oázou pre vodné vtáctvo zostali Senianske rybníky, kde sa podarilo vybudovať rybníky, a tunajšie mokrade sú stále magnetom pre vodné a ďalšie vtáctvo.

Ornitológ Matej REPEL

Žeriavy popolavé

■ PRED ROKOM

Ornitológ Matej Repel zo Slovenskej ornitologickej spoločnosti Bird Life Slovensko takto zovšeobecnil skúsenosti zo sťahovania vtákov: „Pred rokom sme zrátali, že na tunajšie nocľažiská priletelo viac ako tridsaťtisíc žeriavov popolavých a celé to divadlo trvalo dva až tri týždne. Jediným logickým vysvetlením boli predchádzajúce extrémne suché a teplé roky, pričom vyschli všetky prirodzené mokrade v okolí i takmer všetky mokrade v Medzibodroží. K tomu sa pridal aj veľmi skorý nástup jari, nedostatok jarných zrážok a jediná lokalita, ktorá ešte mala vodu, boli práve Senianske rybníky. Žeriavy popolavé nemali teda inú šancu len sa zastaviť práve tu, pretože si potrebovali odpočinúť pred preletom Karpát a počkať na vhodné počasie."

■ A TÁTO JAR?

„Tento rok je migrácia štandardná , aj keď sa pre miernu zimu začala o čosi skôr. Mimoriadne však bolo, že po prvýkrát, čo si pamätám a čo uvádza odborná literatúra, prezimovalo na Senianskych rybníkoch niekoľko stoviek žeriavov popolavých. Pre slabú zimu ani neodleteli ďalej na juh. Je to nezvyčajná situácia, lebo po predchádzajúce roky tu ostávalo len pár jedincov, čo súvisí s miernou zimou, keď ani nenasnežilo, vodné plochy na Slovensku zamrzli len na pár týždňov, na Senianskych rybníkoch dokonca len na pár dní. Preto tu žeriavy dokázali prezimovať. Aj preto sa začala migrácia o niečo skôr, keď už koncom januára a začiatkom februára začali žeriavy prilietavať vo väčších počtoch. Odvtedy je priebeh migrácie štandardný, každý deň sa niekoľko tisíc jedincov ‚premelie' územím a migrujú ďalej na sever. Odhadujeme, že v okolí rybníkov nocuje v súčasnosti štyritisíc až päťtisíc žeriavov. Keďže boli výdatnejšie zrážky, o niečo viac pršalo ako pred rokom, tak sú na celej Východoslovenskej nížine ďalšie lokality, kde sa na lúky a polia vyliala voda, čo sú vlastne vhodné miesta na nocovanie žeriavov. Vieme teda minimálne o ďalších troch miestach. Okrem lúky Ostrovik pri Sennom a lúk neďaleko Jastrabieho pri Michalovciach, kde je niekoľko stoviek až tisícov žeriavov. Jedno miesto donedávna bolo, lebo v súčasnosti ho už nevyužívajú, pri Jenkovciach neďaleko Sobraniec a druhé je pri Veľkom Horeši na hraniciach s Maďarskom..."

■ BOCIAN NA OSTROVIKU

Začala sa už aj migrácia kačíc. Najpočetnejšiu skupinu tvoria kačice divé. Okrem nich sú to kačice chrapky, chrapačky, lyžičiarky, hvizdárky či chripľavky. V tomto čase migrujú aj bahniaky, vtáky s dlhými nohami, ktoré sa brodia bahnom – cíbik chochlatý či bojovník bahenný. Ornitológovia spozorovali tiež prvé kalužiaky červenonohé, kalužiaky tmavé či hvizdáky veľké. Z dravcov, ktoré práve migrujú, sa objavili kane močiarne – najbežnejšie dravce, ktoré v Sennom hniezdia, ale aj migrujú. Pätnásty marec bol tiež dňom príletu prvých bocianov. Na lúke Ostrovik bociana už v tomto roku videli a nad Zemplínskou šíravou v ten deň oznámili prvého migrujúceho bociana čierneho.

Ako teda na migráciu vtákov vplývajú klimatické zmeny? Pýtali sme odborníka. „Je to najmä priebeh zimy. Klimatológovia zaznamenali najteplejšiu zimu od čias, odkedy sa teploty merajú. Vďaka tomu tu žeriavy i husi divé prezimovali a strávili celú zimu, pričom zvyčajne zvyknú odletieť. To je najpresvedčivejší dôkaz toho, že sa mení klíma. Aj keď v minulosti boli chladnejšie i teplejšie zimy, spomínané príznaky môžeme považovať za jasný prejav klimatických zmien."

Vďaka migrácii žeriavov popolavých a ďalších vodných vtákov sú Senianske rybníky čoraz viac populárnejšie medzi širokou verejnosťou. Zároveň treba zdôrazniť, že to nie je jediná aktivita ornitológov... Usilujú sa vodnému vtáctvu aktívne pomáhať. S podporou projektu LIFE Obnova mokradí a ochrana vtáctva v CHVÚ Poiplie, Horná Orava a Senianske rybníky na Slovensku budujú stavidlá, opravujú hrádze, revitalizujú kanály, aby v tomto území zadržali viac vody pre vtáky. Budujú umelé hniezda a starajú sa o lúku Ostrovik, kde vrátili na pastvu starodávne plemeno hovädzieho dobytka tak, aby tu bol opäť raj pre vtáky a príjemné prostredie pre ľudí.

Múzeum ľudovej kultúry v Lendaku má v Helene GÁLIKOVEJ obetavú kustódku

Matka guráž a jej sedem detí

Text a foto: Dáša MACHALOVÁ

Lendak poznáme mnohí z počutia i z literatúry, ale až keď prekročíme prah lendackého chotára, pocítime silu jeho magického objatia. Je to rázovitá podtatranská obec, ktorá si do dnešných dní zachovala svoje ľudové zvyky, nárečie i kroje. Obec vznikla už v 13. storočí a bola súčasťou panstva rodu Berzeviczyovcov, ktorí ju neskôr v roku 1313 vymenili za obec Chmeľov na východnom Slovensku. Lendacké panstvo sa dostalo do rúk rehole križovníkov Božieho hrobu, ktorí v Lendaku založili kláštor a Kostol sv. Mikuláša, ktorý patrí k najstarším pamiatkam obce...

V tejto lendackej drevenici Helena GÁLIKOVÁ vytvorila Múzeum ľudovej kultúry – je v nej expozícia tradičného bývania.

Na prízemí v novopostavenom dome sa domácej panej podarilo vybudovať pôsobivú expozíciu odievania.

Lendak bol v minulosti súčasťou majetku viacerých zámožných rodín, ktoré sa tu chceli aj usídliť. Preto sa po čase budova kláštora zásluhou Juraja Horvátha zmenila na kaštieľ a neskôr mu nový majiteľ Andrej Palocsay dal podobu empírového kaštieľa. No, žiaľ, panský dom rovnako ako drevenice poddaných boli pri požiari, ktorý zachvátil obec v roku 1898, úplne zničené. Pre obec to bola krutá rana, ktorú po čase zahojili strechy nových domov, ale kaštieľ sa už „z popola“ nezdvihol. Plamene zničili všetko a posledné zvyšky obhorených kamenných múrov ľudia rozobrali a použili na stavbu nových príbytkov. Lendak po čase ako bájny fénix vstal z popola, ale jeho krídla sa znova vznietili a obec v roku 1946 pohltil ďalší požiar.

■ SÚČASNOSŤ OBCE

Sila života je vždy silnejšia ako úskalia a útrapy, ktoré ho sprevádzajú. Novodobá história Lendaku je dôkazom, že túžba po živote pokorila oheň a jej sila nezanikla v ruinách spálených domov. Dnes je obec miestom pre život so všetkými modernými vymoženosťami. Plná nových krásnych domov, plynofikovaná, má školy, zdravotné stredisko, centrum voľného času, vodovodnú sieť – obec, ktorú už môžeme podľa počtu obyvateľov považovať aj za mesto. V starých záhradách ešte kde-tu vidno staré drevenice, ktoré ako nemí svedkovia dávnych čias stoja a svojím nenápadným postojom, obkolesené prítomnosťou nových murovaných domov, svedčia o lendackej minulosti. Tej minulosti, ktorá korene každého z nás formuje a dáva našim životom hĺbku aj smerovanie. Raz za čas sa nadšencom podarí túto minulosť oživiť a vliať do jej unikajúcej podoby živú vodu, ktorá ju vzkriesi. A v Lendaku takéto živé prepojenie existuje aj dnes. Uprostred Lendaku za kostolom blízko potoka stojí drevenica, ktorá ukrýva všetko to, čo moderná doba vytláča z nových murovaných domov.

■ ĽUDOVÉ MÚZEUM

„Za všetkým hľadaj ženu.“ A nebolo to inakšie ani pri zrode Múzea ľudovej kultúry v Lendaku. Múzeum sa nachádza v dreveničke, ktorú odkúpila pani Helena Gáliková so svojou rodinou. Pôvodne sa dreveníčka nachádzala na inej ulici, ale Gálikovci ju odkúpili, rozobrali a znova postavili v predzáhradke svojho murovaného domu. Pani Gáliková je matka šiestich detí a tým siedmym je múzeum. Aj múzeum sa zrodilo z lásky, lebo ako inakšie by si matka a manželka našla čas na vedenie druhej „historickej“ domácnosti, v ktorej všetko funguje tak, ako má. Múzeum je rozdelené na expozíciu bývania a na expozíciu odievania. Expozícia bývania je inštalovaná v dreveničke. Taniere, krčahy, riady – všetko uložené v kuchyni v kredenci či na polici. V prednej izbe na starodávnych posteliach sú dovysoka postlané periny v obliečkach z modrotlače, ktoré boli pre Lendak typické. Ľudový nábytok, staré krosná, výšivky, na stenách obrázky a fotografie členov rodiny – ako to bolo v minulosti na vidieku zvykom. No najväčší poklad sa ukrýva v Expozícii odievania, ktorá sa nachádza u Gálikovcov v ich dome na prízemí. Tam sú vystavené vzácne ľudové kroje, ktoré sa nosili v minulosti. V zasklených vitrínach sú inštalované na figurínach i voľne ženské a mužské kroje. Celky i jednotlivé časti ľudového mužského aj ženského oblečenia, čižmy, kožúšky, detské kroje – to všetko môžeme obdivovať spolu s odborným výkladom pani Gálikovej, ktorá sprevádza návštevníkov pri prehliadke múzea.

Kroje vidieť na Lendačanoch aj dnes. Ženy idú v krojoch na omše v Kostole sv. Mikuláša počas významných kresťanských sviatkov. Vzory výšiviek z minulosti, tradičné čipky ožívajú na nových krojoch, ktoré sa v Lendaku šijú dodnes.

■ ZACHOVANIE DEDIČSTVA

Pani Gáliková s láskou a úctou uchováva krásu ľudovej kultúry a remesiel pre budúce pokolenia. Ako v jednom z rozhovorov povedal Pavel Hudaček, starosta Lendaku, pani Gálikovej nejde o finančný prínos, ale o zachovanie kultúrneho dedičstva. V dnešnom svete je táto ušľachtilá záľuba dnes už penzistky naozaj hodná obdivu. Obecný úrad prispieva na chod múzea tým, že platí múzeu inkaso, ale artefakty, ktoré pani Gáliková nakupuje alebo vymieňa za iné do zbierok múzea, nie sú zadarmo. Keď sme sa opýtali, či má v svojej rodine nasledovníka, ktorý po nej prevezme jej úlohu, s úsmevom povedala, že najmladšia dcérka, študentka vysokej školy, má blízky vzťah k ľudovej kultúre, tak možno raz bude ona pokračovať v tom, čo jej mamka začala.

Keď pominie pandémia a znova začneme žiť svoje všedné životy, možno aj návšteva takýchto miest, akým je Múzeum ľudovej kultúry v Lendaku, nám vleje novú nádej do života. Otvorí naše oči a vnemy, aby sme sa pokochali krásou. Prebýva aj v tejto dreveničke, a keď sa nájdu ľudia, ktorí jej nedajú zahynúť, bude stále svedectvom a spojivom k našej minulosti a našim koreňom.

Darina VERGESOVÁ-DURCOVÁ: Zachráňte Európu, Eko-konzult, 2020

Možno náš kontinent ešte zachrániť?

KNIHA TÝŽDŇA

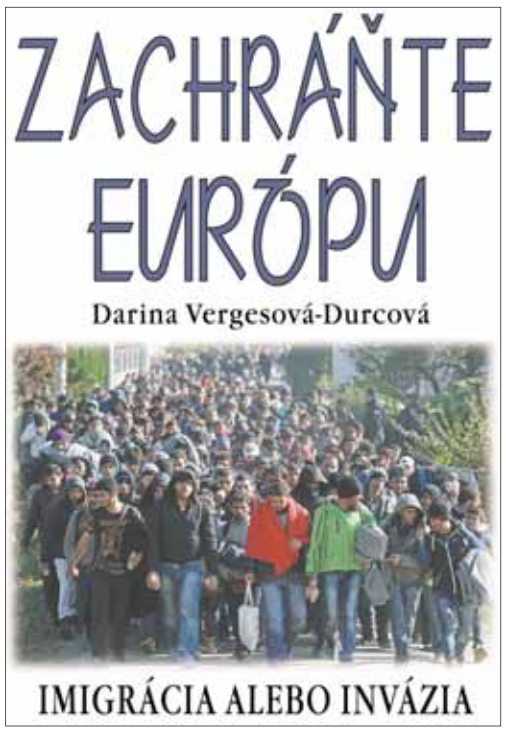

Už roky sledujeme ťažko pochopiteľnú, nekontrolovateľnú a nebezpečnú imigráciu obyvateľov Blízkeho východu a Afriky do Európy. Táto imigrácia vyvoláva nielen mnoho morálnych, ekonomických, sociálnych, zdravotných otázok, ale aj vážne obavy o budúcnosť Európy. Autorka knihy Zachráňte Európu s podtitulom Imigrácia alebo invázia prežila desaťročia v Nemecku a dôverne pozná vývoj situácie. Na dvesto šestnástich stranách podáva svedectvo tejto skúsenosti z prvej ruky. A nie je to svedectvo veselé.

Aká je teda pravda o súčasnom Nemecku? Je naozaj taká, ako ju prezentujú oficiálne médiá? Darina Vergesová-Durcová dáva nahliadnuť „za oponu“ na relatívne malej ploche, ale to nič neberie na sile výpovede. Na polemizovanie s autorkou tohtoročnej novinky by sme potrebovali väčší priestor, tak uvedieme niekoľko názvov kapitol z jej publikácie, ktoré dobre vystihujú jej obsah i zameranie: Blúznenie o multi-kulti a krutá realita. Ako dopadne štát s nezodpovednými politikmi. Spolunažívanie s hosťami pani Merkelovej. Žiadna slušnosť ani vďačnosť. Európa sa dobrovoľne podriaďuje? Vyučovanie je takmer nemožné. Štatistiky sa falšujú. Zamlčovaná kriminalita. Také zločiny tu doteraz neboli. Migrácia ako „ľudské“ právo? Pracovné sily pre Nemecko? Zabudnite. Utajení teroristi. Promigračná propaganda ide na plné obrátky. Kto z toho prosperuje? Chobotnica mimovládok. Kresťanské kríže sa odstraňujú. Z kostolov budú mešity. Zosmiešňovanie Ježiša Krista. Kúpení novinári a tajné služby. A vraj strážni psi demokracie? Televízne vymývanie mozgov. Šialenstvo slniečkarov a zelených. Kto vlastne vládne v Európe?

Je to kniha plná zaujímavých, niekedy i šokujúcich faktov a nepríjemných otázok.

(se)

MEDAILÓN

Štyria z piatich bratov sa stali opernými speváckmi. Aj on – Miroslav. Vďaka slávnemu bratovi Petrovi sa rýchlejšie dostával do povedomia, ale uznanie odbornej verejnosti si poctivo vyslúžil aj bez jeho pomoci. Uprostred mája (16. 5.) sa operný spevák Miroslav DVORSKÝ dožíva okrúhlej šesťdesiatky!

Keď spieva celá rodina...

Vyštudoval spev na bratislavskom Konzervatóriu a na VŠMU v Bratislave v triede prof. Idy Černeckej, tiež v štúdiu milánskej La Scaly u Luciana Silvestriho. Získal viacero významných ocenení na medzinárodných speváckych súťažiach: Concorso Internationale per voce lirica di Giuseppe Verdi – Parma, súťaž Miriam Helin – Helsinki Sibelius Akademie (1984), súťaž L. Pavarottiho – Modena (1985), súťaž Mikuláša Schneidera Trnavského v Trnave (1986).

Jeho úspešná kariéra sa začala v roku 1983, keď sa stal sólistom opery SND v Bratislave a neskôr aj sólistom Viedenskej štátnej opery (1996). Prvé zahraničné angažmán dostal v operách v Mníchove, Štuttgarte, Lipsku, Hannoveri, Düsseldorfe, Zürichu, Ženeve, Lucerne, Berne a Bazileji.

Miroslav Dvorský patrí k častým hosťom popredných operných domov, napríklad Royal Opera House Covent Garden v Londýne (Puccini: Madama Butterfly) a Teatro alla Scala Miláno (Janáček: Jenůfa a Věc Makropulos, Puccini: Il Tabarro), Deutsche Staatsoper Berlín (Puccini: Bohéma, Tosca) a ďalších. K jeho kmeňovému koncertnému repertoáru patrí najmä tenorový part vo Verdiho Requiem. Interpretoval ho v Lille, Paríži, Miláne, Salzburgu, vo Viedni, v Drážďanoch… a tiež v celosvetovej scénickej premiére (Deutsche Oper Berlín). Je hosťom popredných koncertných pódií a významných hudobných festivalov.

V poslednom období obohatil svoj repertoár o titulnú rolu Lohengrina v rovnomennej Wagnerovej opere, o Hermana v Čajkovského Pikovej dáme či o Radamesa vo Verdiho Aide.

Vlani mu udelili cenu Krištáľové krídlo za rok 2018 v kategórii Divadlo a audiovizuálne umenie.

(lk)

Foto: Wikipedia

HUMORESKA

Tretí list do Bieleho domu aj do Kremľa

Opäť píšem do Bieleho domu aj do Kremľa. Milý Donald, milý Vlado Vladimírovič, chcem vám oznámiť, že som si potykal so Siom. Neviem, či je to krstné meno, ale lepšie sa vyslovuje ako Tin-pching. Návrh na tykanie dostal mailom, zatiaľ neodpovedal, má asi veľa starostí. Takže na najbližšom posedení u nás budeme štyria, môžeme si zahrať krížovú sedmu. Keď už teda konečne dôjdete. Predvediem vám slovenskú pohostinnosť. Aperitív bude slivkové víno. Čínska špecialita, v podstate náš kvas. My ho prepaľujeme na slivovicu. Do jaterníc u nás dávajú ryžu. Tak si nového kamaráta z Číny pekne uctíme. Kto začne pri víne rozprávať o ľudských právach, nedostane večeru. Maslo na hlavách máte všetci. Donald, pozri sa na chudákov Aziatoameričanov u vás doma. Afroameričania ich mastia, lebo údajne doniesli k vám koronavírus. A koronavírus je rasista, podľa štatistík najviac napáda černochov. Zbytočne sa súdite a hádate so Siom, kto vymyslel vírus. A kto výskum prefinancoval. Ako malí chlapci. Pri kartách a chľaste sa neoplatí hádať sa.

Po večeri by sme si mohli podebatiť o sankciách. Pekne od Teba, Vlado, že si podal už zopár návrhov na ich zrušenie v čase pandémie. Aj keď neprešli. Nech Donald povie, prečo bol proti ich zrušeniu. Či podľa citátu z Čiernych barónov od Švandrlíka – na poslednom mieste nášho snaženia nech je vždy človek? Inak, Inak, Donald, ako si zdôvodnil zákaz prisťahovalectva do USA vlastným ľuďom? Aby mali v prvom rade Američania robotu a mali sa lepšie. Keď EÚ dováža imigrantov, znamená to, že nechce, aby sme sa mali lepšie a mali robotu? Kým si to tí hore nevyjasnia, nikoho na našu párty z EÚ nepozvem. Aj tak neviem, koho by som mal. Už sa v tých štruktúrach nevyzná ani Einsteinov vnuk. Keď začali zomierať v Taliansku ľudia denne po tisíckach, zahriakli nás, že sme zavreli hranice. Pár týždňov neskôr nás pochválili, ako sme múdro urobili. Potom nám dovolili použiť vlastné peniaze na to, čo potrebujeme. Kdesi ďaleko od nás múdro kývajú hlavami, akí sme šikovní. Prípadne krútia hlavou, ako sa niečo nepodarilo. Chaos u nich bol údajne preto, lebo ich pandémia zaskočila. Zaskočiť si mohli do Talianska na pravú latte macchiato s koronavírusom a presvedčiť sa osobne. Z Bruselu do Ríma je to tisícpäťsto kilákov či dve hodiny lietadlom. Alebo si prečítať talianske noviny.

Si, dobre si to zvládol tam u vás. Sterilizačné brány, zmývanie ulíc. U nás sa ulice zmývali vždy pred prvým májom. Za socializmu, keď nebola pandémia. Zdravotníckych pomôcok máš na rozdávanie. Alebo na predávanie. My by sme ich aj kúpili, keby sme mali peniaze. Ktoré máme, dáme Tebe, Donald, na stíhačky a zbrojenie. Keď pricestuješ k nám, zober nejaké doláre so sebou. Skúsim v sedme zopár od Teba vyhrať. Čo vyhrám, dám Siovi. Za zdravotné pomôcky. Kamaráti buďme, dlhy si plaťme. Vlado, pomohol si Talianom, keď bolo najhoršie. Mysli aj na nás. My sme hlasovali za sankcie proti Rusku len v mene jednoty EÚ. Tak povedal náš vtedajší šéf. Inak sme proti sankciám, bolia nás viac ako Teba, a vraj Ťa máme radi. Ako vždy, keď nám prihára. Tak si už, chlapci moji, ten čas na posedenie u nás nájdite.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

ČRTA

Kráľ z Vrbového

Slovenský dobrodruh, cestovateľ, objaviteľ, kolonizátor, spisovateľ, kráľ Madagaskaru, plukovník francúzskej armády, veliteľ poľskej armády a rakúsky vojak. Prvý Európan, ktorý sa plavil v severnom Tichom oceáne – to všetko bol náš gróf Móric BEŇOVSKÝ.

Predbehol aj Jamesa Cooka, mimoriadne významného objaviteľa a výskumníka, ktorého tri plavby okolo sveta a najmä následne publikované práce výrazne posunuli znalosti o zemi. Málokedy si uvedomujeme, že sa to podarilo Matúšovi Móricovi Michalovi Františkovi Serafínovi Augustovi Beňovskému, rodákovi z Vrbového (20. september 1746). Jeho telesné pozostatky navždy spočinuli počnúc 23. májom 1786 v Agoncy na území osady Mauritania na Madagaskare.

Pochádzal zo šľachtického rodu pôvodne z Beňova. Jeho otec bol plukovník a matka vdova po generálovi. Po zajatí za účasť v boji Poliakov proti Rusku Mórica Beňovského internovali v Kazani. Odtiaľ utiekol do Petrohradu a pri pokuse uniknúť na holandskej lodi ho jej kapitán vydal cárskej polícii. Dostal sa do vyhnanstva na Kamčatke. Už o rok v tamojšej pevnosti Boľšoreck zorganizoval vzburu väzňov.

Francúzsky kráľ Ľudovít XV. ho povýšil na generála, udelil mu vojenský Rad svätého Ľudovíta a priznal doživotný dôchodok. Vo Francúzku sa zoznámil aj s Benjamínom Franklinom, americkým nakladateľom, novinárom, autorom, filantropom, úradníkom, vedcom, diplomatom, vynálezcom a tiež objaviteľom. Bol jedným z otcov zakladateľov a vodcov americkej revolúcie. Franklin sa rýchlo stal Beňovskeho priateľom. Dokonca vraj spolu radi hrávali šachy. V roku 1778 sa Beňovský vrátil do monarchie, zdržiaval sa vo svojej kúrii v Beckovskej Vieske a vo Viedni. Tam trávil čas so svojou ženou Zuzanou z rodu Hönschovcov. Prijali ho aj naspäť do cisárskej armády a Maria Terézia ho povýšila na grófa. V tom období vypracoval projekt námorného obchodu z Komárna do Rijeky, ktorý však panovnícky dvor neschválil.

Keďže nezískal pre svoje zámery pochopenie od Francúzska, Rakúska ani od USA, obrátil sa na Veľkú Britániu, kde v roku 1783 požiadal vládu o povolenie expedície na Madagaskar. Tá mu cestu schválila, no finančne ho nepodporila. Tiež je pravda, že v roku 1783 sa Beňovský náhodne stretol aj s benátskym lámačom ženských sŕdc a sukničkárom Giacomom Casanovom. Usiloval sa ho presvedčiť, aby sa s ním vybral na Madagaskar, a opisoval mu krásu malgašských žien. To vraj na Casanovu tak zapôsobilo, že si spomienku na Beňovského rozprávanie uchoval vo svojom zápisníku.

V tom istom roku odovzdal Móric Beňovský svoje pamäti písané po francúzsky Johnovi Hyacinthovi de Magellanovi, potomkovi slávneho moreplavca, ktorý ich preložil do angličtiny a vydal. Originál rukopisu je dnes uložený v londýnskom British Museum.

Móric Beňovský sa tiež popri množstve unikátnych prvenstiev považuje za zakladateľa meteorológie na Madagaskare. Navždy však patrí do siene najslávnejších Slovákov, ktorí meno našej domoviny šírili po celom svete.

(ib)

Kňazské pôsobenie arcibiskupa Jána SOKOLA má rozmer biblickej plnosti

Čas mlčať a už aj čas prehovoriť...

Peter SOKOLOVIČ – Foto: SNN

V období socializmu sa pozornému oku štátnych orgánov nevyhla prakticky ani jedna stránka života vo vtedajšom Československu, azda najviac utrpenia však podstúpila Cirkev a náboženský život. Mnohí laici, rehoľníci či kňazi boli otvorene prenasledovaní, dokonca väznení či zavraždení, ďalší utlmili svoju činnosť, stali sa súčasťou tzv. tajnej Cirkvi, poprípade sa stali konformnými spolupracovníkmi režimu. S obdobím socializmu je spätý aj život po sv. Metodovi prvého a zároveň posledného metropolitu Slovenska Jána SOKOLA, ktorého vymenovanie za arcibiskupa ku koncu nedemokratického režimu bolo završením životnej cesty, ktorá sa stala príkladom vernosti Bohu a Cirkvi...

Ako v úvode nedávno vydaných spomienok arcibiskupa Sokola Je čas mlčať a čas hovoriť skonštatoval terajší trnavský arcibiskup Ján Orosch, jeho kňazské pôsobenie, završené službou arcibiskupa, má v istom zmysle rozmer biblickej plnosti. Ján Sokol ako kňaz a neskôr i biskup a arcibiskup totiž pôsobil na siedmich miestach a práve sedem je číslo predstavujúce symbol plnosti. Po Šuranoch (1957 – 1958) a Leviciach (1958 – 1959) sa treťou zastávkou kaplána Jána Sokola stal bratislavský Blumentál (1959 – 1966), kde ovplyvnil život veľkej skupiny vysokoškolákov. Dohľad štátu nad Cirkvou však spôsobil, že aktívny mladý kňaz musel z Blumentálu odísť na dva roky do Štúrova.

■ VÁNOK NÁDEJE

Už onedlho však zavanuli vetry nádeje, hoci len ako slabý vánok, a preto teologické štúdiá i kňazskú formáciu v bratislavskom seminári mohli absolvovať a stať sa kňazmi mnohí, ktorým v tom

MEMOÁRE

dovtedy bránili nepriaznivé podmienky ateistického režimu, bojujúceho proti viere v Boha i proti Cirkvi. V tom čase sa prefektom v bratislavskom kňazskom seminári stal práve Ján Sokol (1968 – 1970). „Normalizácia“ však zasiahla aj život Cirkvi a Ján Sokol sa opäť vrátil do prvej línie, tentoraz do Serede, kde pôsobil najprv ako kaplán, potom ako administrátor a napokon ako dekan (1970 – 1987).

Na znak uznania ho 9. apríla 1981 biskup Július Gábriš vymenoval za člena Zboru konzultorov, čo bol jeho poradný orgán, majúci podľa štatútu aj úlohu po smrti ordinára zvoliť nástupcu. O sedem rokov, 14. novembra 1987, sa Gábrišovým nástupcom na čele Trnavskej diecézy stal práve Ján Sokol. Jeho voľbu Vatikán hneď uznal, štátnej komunistickej moci sa nepýtal a potvrdil ju tým, že 19. mája 1988 pápež Ján Pavol II. Jána Sokola vymenoval do slovenského Ríma za biskupa – apoštolského administrátora. O rok neskôr (26. júla 1989), to už vanuli východné vetry „perestrojky a glasnosti“, bol Ján Sokol ustanovený za arcibiskupa metropolitu Slovenskej cirkevnej provincie, ktorá vznikla 30. decembra 1977.

■ PAŠOVANIE LITERATÚRY

Napriek tomu, že Jána Sokola si dnes pamätáme najmä na základe jeho činnosti vo vysokej cirkevnej funkcii, zo slov Mons. Oroscha je zjavné, že život a dielo Jána Sokola sa nezačali jeho vymenovaním, ale práve obdobie socializmu bolo časom, ktorý nechal dozrieť jeho ľudské vlastnosti. Tie sa usiloval neskôr vniesť aj do pôsobenia vo funkcii arcibiskupa. Popredné miesto v Sokolovom pôsobení v období socializmu si zaslúži najmä pomoc pri pašovaní náboženskej literatúry zo Západu. Ako sám skonštatoval, myšlienka prevozu kníh na Slovensko mu skrsla na um počas stretnutia s biskupom Pavlom Hnilicom, keď „v rámci opisu situácie Cirkvi na Slovensku som sa biskupovi Hnilicovi opäť posťažoval, že nemáme prístup k náboženskej literatúre, knihy získavame buď dovozom pár kusov z Chorvátska, alebo prepisovaním, keď verné osoby veľmi prácne cez štyri tzv. kopiráky, niekedy aj viac, prepisovali knihy na písacom stroji. Navrhli mi, že by vedeli zorganizovať vydávanie náboženskej literatúry v slovenčine/češtine a začali by tieto knihy posielať do Serede“.

Práve v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme bolo totiž množstvo kňazov a rehoľníkov, ktorí sa venovali vydávaniu literatúry pre Slovensko. Tú potom dávali pútnikom, ktorí sa tam dostali, aby si ju odniesli domov na Slovensko, prečítali a požičiavali si navzájom. Okrem toho vydával knihy aj salezián Anton Hlinka, ktorý vtedy pôsobil v rozhlase Slobodná Európa v Mníchove. Po prebratí detailov sa napokon dohodli na detailoch prenosu a dohodli heslo: Gott ist Liebe (Boh je láska). Spojkou mala byť farníčka Anna Ičová, ktorá pracovala na benzínovej

Arcibiskup Ján SOKOL nikdy nezabudol na podporu Matici slovenskej. Rád sa zúčastňoval na jej podujatiach. Na snímke sa prihovára matičiarom v Bratislave.

pumpe v Seredi. Práve za ňou malo prísť auto s knihami akoby natankovať, pričom posádka mala povedať heslo, po ktorom vždy zatelefonovala Sokolovi, aby prišiel a dohovorili sa, kde, kedy a ako sa knihy preberú.

■ BOH JE LÁSKA

O nejaký čas poslali dvoch asi pätnásťročných, šestnásťročných mladých ľudí z Nemecka, aby preskúmali terén. Pravdepodobne boli spokojní, keďže prvá zásielka prišla už o niekoľko týždňov. Ako pokračoval J. Sokol: „Dlho som rozmýšľal, kde by sa mohli knihy najlepšie a najbezpečnejšie uskladniť. Prosil som Pána, aby sa to s jeho pomocou nejako podarilo zrealizovať. Nakoniec sa mi ako najlepší variant javilo, že knihy najprv zložíme na novej fare. Vtedy sme už mali sľúbenú výmenu farskej budovy z Hlavnej ulice na Kostolnú ulicu, v ktorej boli v tom čase detské jasle. Budova je lepšie situovaná, s východmi na dve ulice oproti starej farskej budove, ktorá stála pri hlavnej ceste. Táto budova mala vykurovanie na pevné palivo, a teda pivnicu s uhlím. Vedúca jaslí mi povolila, že každý piatok popoludní a v sobotu si už budovu môžeme pripravovať na prebratie. Preto mi dala kľúč. Krátko po stretnutí na benzínovej čerpacej stanici som ešte zavolal dp. Ferdinanda Javora, ktorý bol farárom v Šoporni a vedel po nemecky, aby mi prišiel večer pomôcť. Keď prišiel, sadli sme do auta a išli sme na ‚pumpu‘. Oni nás už čakali a potom nás nasledovali. Otvoril som bránu, autom som išiel do dvora, oni zatiahli auto za mnou a bránu sme zatvorili. Všetky knihy už mali vo vreciach, ktoré vybrali z úkrytu medzi dvojitou podlahou v aute. Následne začali nosiť do pivnice asi 60 vriec.“ Keďže vedel, že ráno príde upratovačka po uhlie, aby zakúrila, zobral v noci káru a všetky vrecia sám poprenášal do budovy na Hlavnej ulici. Bolo šťastie, že trochu pršalo, všetko ešte spalo, a tak sa mu to do rána do piatej podarilo.

■ HESLO KAUFLAND

Uvedené aktivity Ján Sokol aj so spolupracovníkmi v rokoch 1981 – 1988 uskutočnil veľakrát. Cez Sereď a jeho ruky prešli tisícky kníh. Pri jednej hraničnej kontrole na hraniciach v Bergu však prenášačov kníh (každý raz boli iní) chytili. Ako spomínal: „V nedeľu popoludní mi pani Ičová z domu telefonuje: ‚Pribehnite, ale hneď.‘ Išiel som a pri nej stojí jeden mladý pán strednej postavy. Začal vo vzduchu boxovať a hovoriť: ‚An der Grenze sind zwei Personen festgenommen worden‘ – Na hraniciach zadržali dve osoby –, a pritom opakoval heslo: ‚Gott ist Liebe, Gott ist Liebe.‘ Porozumel som, že ak prevádzačov budú biť, prezradia heslo i miesto a aby sme boli pripravení, že pôjdeme do väzenia. Videl som, že pani Ičová veľmi zbledla, možno som zbledol aj ja, ale hovorím jej: ‚Dali sme sa na boj, ideme do väzenia.‘ Chvála Pánu Bohu, neskôr som sa dozvedel, že heslo síce prezradili, ale o mieste, kam mali prísť, povedali, že mienili ísť do Tatier k tamojším hotelom a tam vrecia s knihami poroznášať.“ Po ich zaistení sa v záujme bezpečnosti staré heslo už viac nemohlo používať, a preto bolo dohodnuté nové heslo: Kaufland.

Ján Sokol ho však zabudol povedať pani Ičovej, ktorá dokonca dve panie s novým heslom najprv „vyhodila“. Výmena literatúry sa uskutočňovala zväčša na poľnej ceste za Sereďou. Často to však neboli len knihy, najmä Biblie vydané v slovenčine v bývalej Juhoslávii, ale aj stany pre mládež na letné táborenie či tenisové rakety...

Nie vždy však bolo odovzdanie také jednoduché. „Pašeráci“ raz prišli dokonca na veľkom autobuse. Bolo však daždivé počasie a knihy bolo treba prebrať cez deň. Ján Sokol ich preto zaviedol na priestranstvo pred cintorín v Seredi, aby pripravili knihy do vriec s poznámkou: „Achtung, Achtung, dort sind zwei Personen, Polizei“ – Pozor, pozor, tam sú dve osoby, polícia. Keďže knihy mali ukryté v podlahe autobusu, pri jej rozoberaní narobili veľký hluk, našťastie však nikto nič nespozoroval a spolu odišli na faru do Dolnej Stredy. „Nad vchodom do dvora za bránou však bolo niekoľko obručí na hrozno z jednej i druhej strany. Ja som si to neuvedomil a hneď prvá obruč zachytila autobus a napriek všetkej snahe nemohol ísť ďalej. Hovorím im: ‚Zurück, zurück‘ – Naspäť. Vycúvali a odišli. Musel som ich ísť hľadať, lebo som nevedel, kam odišli. Našiel som ich na parkovisku pri hoteli Hutník. Povedal som im, aby boli trpezliví, že o hodinu prídem. Išiel som na faru, zobral som jedného miništranta a pílku na železo a išli sme do Dolnej Stredy, aby sme túto prekážku odstránili. Podarilo sa odpíliť prvú a druhú obruč. Potom som miništranta poslal domov a išiel som po nich. Prišli sme spolu do Dolnej Stredy, otvoril som bránu a ukázal, aby vošli autobusom dnu. Bohužiaľ, ešte dosť veľká časť autobusu bola mimo brány, ale pretože pršalo, na ulici nebolo ľudí. Tak sme to nechali tak, vrecia sme ponosili do fary, oni odišli a ja som zamkol.“ Odtiaľ ich neskôr s pomocou rodiny previezol do malej pivnice na fare v Seredi, ktorá mala úplne nenápadný vchod. Tam sa uskladnili a čakali na distribúciu po Slovensku.

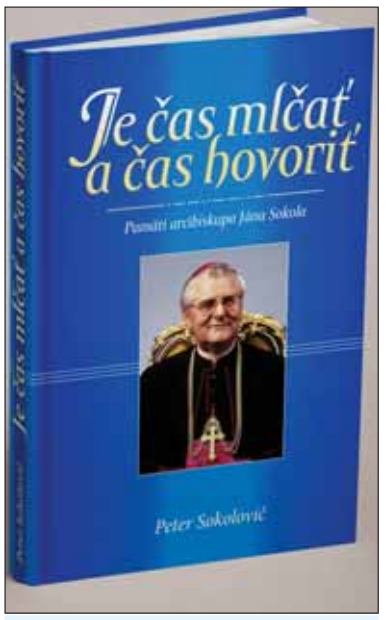

Memoárová kniha arcibiskupa Jána SOKOLA

■ SEREDSKÝ UZOL

Ako je známe, bezprostredným organizátorom prevozu náboženskej literatúry bol páter Anton Hlinka, ktorý ku knihám zo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda pridával aj ním vydané knihy. Okrem Serede boli aj iné kanály, cez ktoré publikácie prichádzali. Sereď za pôsobenia Jána Sokola však bola na tejto trase významným uzlom...

Okrem kňazov distribuoval Ján Sokol knihy do rodín, ktoré poznal. Vo farnosti bolo spoločenstvo mladých chlapcov a dievčat, ktorým dôveroval a dával knihy nielen im, ale prostredníctvom nich aj ich známym s poznámkou, aby boli veľmi opatrní a diskrétni.

V čase mediálnych útokov na začiatku tisícročia, keď Jána Sokola obviňovali zo spolupráce s ŠtB, mnohí nezabudli na jeho činnosť na prospech utláčanej Cirkvi, ktorá mala výraz nielen pri pašovaní literatúry. Jednu petíciu podpísali aj mnohí obyvatelia Serede, ktorí ho poznali, chodili na tajné stretnutia, premietanie filmov, duchovné cvičenia a duchovné obnovy, sväté omše... a tiež si od neho brali náboženskú literatúru. Poznali ho lepšie ako hociktorý súčasný novinár, a preto mohli vydať najobjektívnejšie svedectvo o Sokolovom osemnásťročnom pôsobení v Seredi, ľudskom charaktere, ako aj vernosti Cirkvi.

Okrem kníh však prechádzali cez Sokolove ruky aj rôzne odkazy a balíčky. V rámci siete, ktorá vznikla a cez ktorú sa tieto veci posúvali, sa nie vždy vedelo, kto vec poslal alebo kto ju mal na konci prijať. Ale podľa doručovateľa vždy vedel, či to prichádza od Xavéra Číka, biskupa Hnilicu, Antona Baníka, Antona Hlinku alebo nejakej inej dôveryhodnej osoby: „Dostal som nejaký balíček, resp. list, a bolo mi povedané, kto si preň príde. Ak tá osoba prišla, odovzdal som a viac som sa nepýtal. Takto sme to robili, aby nikto nepoznal všetky súčasti reťaze. K tým, čo takto mojím prostredníctvom dostávali odkazy, najmä od biskupa Hnilicu a z Ríma, patril napríklad biskup Korec. K ďalším, komu som odovzdával odkazy a balíčky, patril Ladislav Pittner, bývalý minister vnútra a riaditeľ SIS. Práve jemu sa tajne doručovali aj nejaké chemikálie a mikrofilmy, ktoré si posielal prebrať kuriérom. Z vďaky za pomoc vydal v roku 2007 čestné vyhlásenie, v ktorom potvrdil, ‚že som v sedemdesiatych rokoch minulého storočia prostredníctvom spojky a za použitia hesla dostával od dôstojného pána Jána Sokola, vtedy správcu farnosti v Seredi, balíčky určené pre potreby tzv. podzemnej Cirkvi. V balíčkoch boli mikrofilmy a fotochemikálie, ktoré som potreboval na dokumentovanie informácií. Cez môj kontakt v zahraničí bol som ubezpečený, že dp. Ján Sokol je spoľahlivý a ochotný, napriek vedomému riziku, takúto službu pre Cirkev vykonávať a dodržať všetky pokyny utajenia...‘“

Nielen toto svedectvo, ale aj svedectvá ľudí, ktorí Jána Sokola osobne poznali, ako aj jeho bohatý život a práca pre dobro národa a Cirkvi sú súčasťou spomínanej knihy spomienok Je čas mlčať a čas hovoriť. Azda v nej každý nájde pravdu a odpovede na otázky nielen o živote Cirkvi v období socializmu.

Dom MS v Liptovskom Mikuláši ponúka pestré aktivity

Podpora umelcov bola Matici vždy vlastná

Text a foto: Marek NEMEC

Matica slovenská sa už od svojho založenia venovala rôznorodej činnosti, medzi ktorú patrila aj podpora či spolupráca s významnými umelcami a výtvarníkmi Slovenska. Pre Maticu v minulosti pracovali ako ilustrátori kníh, ktoré vydávala, také osobnosti ako Peter Michal Bohúň, Jozef Božetech Klemens, Jozef Hanula, Peter Július Kern, Martin Benka, Janko Alexy, Ľudovít Fulla, Vincent Hložník. Tieto skutočnosti by sme si mali pripomínať a kultúrna verejnosť by na to nemala zabúdať. Bola to práve Matica slovenská, ktorá od svojich prvopočiatkov podporovala slovenských výtvarných umelcov v ich činnosti, dávala im možnosť prezentovať svoje diela.

Dom MS v Liptovskom Mikuláši si za skoro tridsať rokov, čo bol v roku 1991 otvorený, získal povesť dôstojného kultúrneho stánku. Mikulášski matičiari sa vo svojej činnosti orientujú rovnako na viaceré oblasti, rovnako nezabúdajú na podporu profesionálnych či amatérskych umelcov nielen z radov výtvarníkov, ale aj rezbárov, fotografov, čipkárok a množstva ďalších, pre ktorých už pri otvorení Domu MS bola jedna veľká miestnosť vyhradená na výstavné ciele. Nielen oni si obľúbili tieto priestory. Radi ich využívali aj inštitúcie, ako napríklad pracovníci Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, zo svojich umeleckých zbierok tu vystavovali aj Personálny úrad Ministerstva obrany SR, ale aj Slovenská Národná knižnica či Múzeum Janka Kráľa a veľa ďalších.

Návštevníkov Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši zaujala aj tematická výstava V tieni polmesiaca s dobovými vyobrazeniami.

■ MAJSTRI INŠPIRÁCIE

Tento matičný stánok sa môže pochváliť tým, že tu vystavovali diela takých majstrov palety, ako sú Štefan Bednár, Jan Hála, Ivan Schurman, ale aj Pavol Petráš st. a jeho syn Pavol Petráš ml., prof. Jaroslav Uhel a ďalší. Popri týchto osobnostiach nášho výtvarného života dostávali priestor na prezentáciu aj amatérski výtvarníci, ktorí mohli prezentovať svoju tvorbu na samostatných výstavách. To je pre každého umelca – či je to profesionál, alebo amatér, veľká česť samostatne vystavovať a mikulášski matičiari túto možnosť poskytujú. Za všetkých spomeňme rytca kovov absolventa umeleckej školy v Kremnici Vladimíra Antošku. Tento umelec vytvoril rozmerný obraz, ktorý zdobí čelnú stenu veľkej sály. Ako člen MO MS v Liptovskom Mikuláši veľmi rád svoje diela venuje na dobročinné ciele MS. V priestoroch matičného domu má aj svoj miniateliér, kde tvorí, a tak mnohí návštevníci môžu vidieť výtvarníka pri práci. Ďalším vystavovateľom a nezištným darcom pre Maticu je Ivan Líška. Tento ľudový rezbár vyrezal erby nielen liptovských miest a obcí, ale aj obcí aj miest Oravy, kde pôsobia miestne odbory MS. Tieto erby majú tiež čestné miesto vo veľkej sále tohto kultúrneho stánku. Medzi ďalších známych tvorcov patrí Štefan Packa, ktorý sa prezentoval výstavou koláží, alebo rezbár Ján Nemec, ktorý tu vystavoval svoje diela – najmä fujary. Svoje práce tu predstavilo množstvo mladých začínajúcich výtvarníkov či fotografov. Mnohí z nich tu mali svoje prvé autorské výstavy, pričom sa im takto usilujeme v D MS pomôcť.

■ V TIENI POLMESIACA

V lete 2019 v priestoroch Domu MS v Liptovskom Mikuláši inštalovali veľmi zaujímavú výstavu. Pripravil ju liptovskomikulášsky rodák Miroslav Vetrík, ktorý je jedným z otcov myšlienky korunovačných slávností v Bratislave. Výstava mala názov V tieni tureckého polmesiaca. V rámci výstavy si mohli návštevníci prezrieť veľký panoramatický obraz Bitky pri Viedni, ako aj voskové figuríny hlavných aktérov tejto bitky. Ako živý za stolom sedel poľský kráľ Ján Sobieski, cisársky veliteľ vojsk, vojvodca František Lotrinský, miestodržiteľ Uhorska kardinál Juraj Pohronec-Slepčiansky, turecký veliteľ Kara Mustafa, ale aj rakúsky cisár Leopold I. Voskové figuríny zaujali návštevníkov výstavy všetkých vekových kategórií. Výstava mala aj výchovný charakter, prostredníctvom postáv, ale aj obrazov sa návštevník mohol na chvíľu preniesť o vyše tristo rokov späť a vnímať postavy a udalosti tak, akoby sa na nich osobne zúčastnil. Táto interaktívna výstava dokázala vtiahnuť návštevníka do deja udalosti, do priebehu bojov o Viedeň v roku 1683. Práve táto bitka zachránila Európu od tureckej expanzie a na počesť víťazstva sa ozvali zvony na kostoloch po celej Európe.

Koncom roka pracovníci Domu MS nainštalovali výstavu 100 rokov Miestneho odboru Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši (1919 – 2019). Na tejto výstave prezentovali vzácne dokumenty z činnosti MO MS od jeho založenia až po súčasnosť, V expozícii boli rôzne staré fotografie z činnosti, a tak sa matičiari, ale i návštevníci výstavy mohli oboznámiť s bohatou činnosťou mikulášskych matičiarov.

Začiatkom roka 2020 uviedli v D MS ďalšiu zaujímavú výstavu. Ľudový rezbár Ivana Líška zaujal tentoraz inou kolekciou erbov. Do lipového dreva vyrezal erby miest a obcí na Slovensku, ktoré majú v erbe svätého Mikuláša. Tento svätec má v Liptovskom Mikuláši zasvätený kostol na námestí a je patrónom mesta.

Pracovníci Domu Matice slovenskej už majú v pláne ďalšie výstavy v roku 2020, škoda, že v súčasnosti pre známe opatrenia ich asi bude tohto roku o čosi menej. Osobnosti či organizácie, ktoré našli svoj výstavný priestor v Dome MS Liptovský Mikuláš, tvoria obsiahly zoznam. Nám ostáva v tejto činnosti naďalej len pokračovať. Veď podpora umenia a tradičnej kultúry je jedným z našich cieľov. Rovnako tak priestor neustále ožíva novými návštevníkmi, hľadajúcimi si cestu za umením, ktoré majú možnosť vzhliadnuť v pohostinných matičných priestoroch.

V Trenčianskej Teplej si pripomenuli sedemdesiatpäť rokov slobody

Sviečky na znak vďaky osloboditeľom

Text a foto: Zuzana SKLENÁROVÁ

Deň víťazstva nad fašizmom, ukončenie útrap druhej svetovej vojny podpísaním definitívnej kapitulácie Nemecka a najmä vzdanie úcty všetkým padlým, prenasledovaným a trpiacim v rokoch vojnových i povojnových, ako aj sedemdesiatpäť rokov slobody si pripomenuli členovia Miestneho odboru Matice slovenskej a regionálnej organizácie vyslúžilých vojakov gen. M. R. Štefánika v Trenčianskej Teplej. Pietny akt so zapálením sviečok na znak vďaky a krátky príhovor sa uskutočnil pri pomníku padlým v centre obce, ako i pri pamätníku rumunským vojakom, ktorí zahynuli pri oslobodzovaní obce.

Matičiari, členovia SZPB a regionálnej organizácie vyslúžilých vojakov M. R. Štefánika v Trenčianskych Tepliciach pri pamätníku, kde vzdali hold osloboditeľom.

Ad.: Dr. Bencúr bol svätec, Slovenské národné noviny č. 17/2020

Láska a smrť Petra Štrelingera

Jana POLÁKOVÁ – Foto: archív SNN

Obmedzenia počas pandémie vedú k tomu, že pozornejšie čítame, pozastavíme sa a zaspomíname. Priznávam aj s určitou dávkou nostalgie; tá je však v mojom veku prípustná. Článok spisovateľa Petra Štrelingera Dr. Bencúr bol svätec (SNN č. 17/2020) vyvolal vo mne takú živú spomienku na besedu s autorom o uvedenej knihe, vlastním ju aj s osobným venovaním, že som nutkavo potrebovala o tomto pocite napísať. Zavážila aj skutočnosť, že v máji si pripomíname aj stošesťdesiat rokov od Kukučínovho narodenia a deväťdesiatdva rokov od úmrtia. Osobný dodatok: Patril a bude patriť k mojim obľúbeným spisovateľom...

Dátum v knihe, ktorú mi autor venoval, je 25. 3. 1981. Podujatie pripravili pracovníci trenčianskej knižnice (patrila som medzi nich) v Mesiaci knihy. Súhra náhod asi chcela, že besedu viedla Mgr. Anna Plánková, súčasná predsedníčka Klubu kresťanských seniorov, takže knihu a besedu sme pripomenuli členom minulý rok v máji. Stalo sa tak pri prednáške Mgr. Márie Kubelovej, dlhoročnej členky MS, o prvom slovenskom gymnáziu v Revúcej, ktoré Matej Bencúr navštevoval. Prítomní potom pozorne počúvali moje spomienky, ktoré mi trvalo zostali tak, ako ich spisovateľ Štrelinger porozprával. Knihu niektorí prečítali a zverili mi z nej svoje priaznivé dojmy .

Aj po toľkých rokoch sme sa uzhodli, že na tej marcovej besede oslovil autor všetkých, nielen dospelých, ale tiež prítomných študentov, pútavým rozprávaním o tom, prečo sa rozhodol napísať túto nevšednú knihu, koľko úsilia vynaložil, aby sa stretol s Vericou Krznaričovou. V kúpeľnom mestečku Lipik prežil s ňou Kukučín prekrásny nežný goetheovský (takto poeticky ho spisovateľ nazval) vzťah...

ČITATEĽSKÉ FÓRUM

Pri týchto literárnych návratoch a spomienkach nemôžem nespomenúť besedu s Petrom Štrelingerom a Petrom Valom v roku 2004. Obidvaja skvelí rozprávači zaujali ako vždy. Vo svojom výpočte spomeniem, že pri príležitosti sto štyridsiateho piateho výročia narodenia spisovateľa Martina Kukučína MO MS v Trenčíne s predsedníčkou PhDr. Martou Halečkovou pripravil literárne popoludnie aj s ukážkami z knihy Láska a smrť. Zábery z podujatia vysielala i mestská televízia.

Spisovateľ Peter ŠTRELINGER je známy tým, že svoju tvorbu rád predstavuje na besedách s čitateľmi, medzi ktorých, samozrejme, patria aj matičiari, a nezabudne pritom ani na svoju ďalšiu lásku – fujaru...

Návrat k spomenutej knihe, ako sa dočítate, nebol len jeden. Názov knihy vybral autor z citátu Dve veci má svet – lásku a smrť (Leopardi). Jedna z kapitol má názov Keď kvitli tuberózy. Kvety podľa všetkého patrili ku Kukučínovým obľúbeným, nosil ich Verici. Vyhľadala som si, aké sú to kvety. Odborná definícia je takáto: Tuberóza vonná, pod názvom nocovka, nočný hyacint, známa kvetina do svadobných kytíc.

A ešte Z listu Kukučína Verici k narodeninám: „K týmto skromným želaniam bol by som veľmi rád pripojil tuberózy, ale, žiaľ, tuberózy už nekvitnú, ba ani obyčajné ruže. Lístie už opadalo, nuž naozaj tento list musí cestovať opustený na miesto svojho určenia.“ (Citované z knihy Láska a smrť) Niet čo dodať. Výstižnejšie verše básnika Petra Preradovića, aké sú vyryté na kamennom reliéfe na cintoríne Mirogojasi, nenájdeme: „Spisovateľ Kukučín pred nimi postojí a pomyslí si: Pútnik a cudzinec, pomyslel si a smutne sklonil hlavu, keby sa mi aspoň po smrti podarilo vrátiť sa domov a nájsť večný odpočinok v rodnej zemi.“ (Opäť z knihy Láska a smrť)

S odstupom času som presvedčená, že spisovateľovi Petrovi Štrelingerovi patrí za túto knihu veľké ďakujem.

MATIČNÉ DEPEŠE

Džez na Facebooku

Slovenský inštitút v Paríži v spolupráci s uznávaným hudobníkom Martinom Valihorom pripravil minulý týždeň vo štvrtok druhý večer zo série online koncertov v rámci festivalu One Day Jazz A-Live, na ktorom sa popri tomto známom perkusistovi predstavili ďalší skvelí muzikanti – Eugen Vizváry, Juraj Griglák, Michal Bugala a špeciálny hosť Kristína Mihaľová. Podujatie sa uskutočnilo pod záštitou ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Ivana Korčoka.

Skutočné bohatstvo

Naša domovina sa môže pýšiť často až netušeným prírodným bohatstvom, ktoré je v deviatich národných parkoch a štrnástich chránených oblastiach. Máme sedem oficiálnych pamätihodností zapísaných v zozname UNESCO. Utešene sa rozrastá zoznam slovenského kultúrneho dedičstva. Nedávno sme spomínali minerálne pramene v oblasti severného Spiša, ale takých a podobných je na celom Slovensku vyše tisíctristo. V našich horstvách je nie menej ako šesťtisíc jaskýň, pričom len pred pár dňami prišli výskumníci so senzačným objavom prvej obývanej jaskyne pravekých lovcov vo Vysokých Tatrách, ktorým výrazne menia datovanie o paleolite na našom území. Máme najviac hradov a zámkov na obyvateľa. Už dlhšie v SNN predstavujeme niektorú spomedzi tristo takýchto pevností a aj tentoraz sme po hrade Čičva cielene zavítali na hrad Plaveč. Úplne unikátny a stále záhadný je vyše šesťdesiat kilometrov dlhý slovenský „čínsky múr“ – ochranný val, ktorý sa tiahne od vrchu Sitno až k rieke Ipeľ. A takto by sme mohli pokračovať...

Komiks o Beňovskom

*Náš kolega Ivan Brožík v stĺpčeku na strane desať, kde je v SNN priestor na predstavenie slovenských osobností, načrtol krátku autobiografiu kráľa z Vrbového – grófa Mórica Beňovského. Začiatkom marca tohto roka renomovaný ilustrátor, akademický maliar Martin Kellenberger (*1957) vystavil v DK Ružinov v Bratislave kolekciu kresieb z pripravovaného komiksu Neuveriteľné dobrodružstvá grófa Beňovského, koncipovaného pre deti a školákov, ktorí už teraz (na škodu) neradi vysedávajú nad beletriou. Libreto na komiks pripravil znalec Beňovského života PhDr. Miroslav Musil, PhD., a na vydanie knižnej podoby o ňom sa podujalo vydavateľstvo Matice slovenskej, o čom sme už na tomto mieste v predstihu informovali. Bude to v krátkom čase už druhý podobný edičný počin, keďže minulý rok sa na vydanie komiksu o tomto dobrodružnom svetobežníkovi, kráľovi Madagaskaru, podujalo Združenie Mórica Beňovského. Jeho „zošit“ s rozsahom dvadsiatich štyroch strán graficky a výtvarne stvárnili mladí kremnickí umelci – ilustrátor a komiksový kresliar Matúš Szalontai a grafik a ilustrátor Martin Schwarz. Námet, scenár a dialógy na tento komiks, ktorý sa odvíja od čias, keď Beňovský vo veku štrnásť rokov osirel (prišiel o matku), pripravil projektový manažér a riaditeľ Združenia Mórica Beňovského Vladimír Dudlák spolu s hercom a dramaturgom Máriom Drgoňom. V tomto roku sa očakáva aj vydanie druhého dielu komiksu. Takto má byť postupne vyrozprávaná a vykreslená celá biografia vrbovského dobrodruha.*

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Všimnite si, ako sa nám „poludníčky“ a „večerníčky“ niektorých politikov prezentujú pravidelne vo všetkých dostupných printových i elektronických médiách. Pred vyše dvadsiatimi rokmi sme mali dennodenne na očiach „večerníček“ t. č. advokáta D. L., vtedy vedúceho sekretariátu Ministerstva spravodlivosti SR, ktorého hlavnou úlohou bolo zabezpečovať písací, toaletný papier, tonery, počítače, stoličky, svetlo a teplo, administratívne potreby ministerstva. Ale on sa vyjadroval k všetkému, čo sa dialo v štáte.

Národ a vírus

A „večerníčky“ politických tvárí sa opakujú. Jedno z pozitív – to sú vynútené doplnky ich politického slovníka, ktoré by sme z ich úst sotva inokedy počuli. Z prejavov politikov zrazu v tejto kríze počujeme pojmy ako národ, slovenský národný záujem, národná hrozba, národné potreby, buďme vlastenci, národná identita, krajina. Len málokomu z nich unikne pre mnohých nepríjemný termín štát namiesto krajiny. Dokonca sotva raz či dvakrát unikla z ich úst aj Matica slovenská. A to v súvislosti s ďalším štátnym pokusom o akúsi reformu financovania MS. Vôbec im nenapadá, že v zmysle matičného zákona si štát len objednáva služby v MS, ktoré nijaká inštitúcia na Slovensku nerobí, a na ne zo zákona prispeje. No a to podstatné podčiarkujem: národné záujmy a vlastenectvo má MS vo svojom erbovom liste, a opäť je vystavená na pretras.

Koľkýže je to krát po roku 1990?! Tieto súboje s vládou sú už aj literárne spracované. Novodobí vodcovia národa si ani nepamätajú, mnohí boli vtedy ešte v základnej škole, že to bola v dejinách SR po roku 1990 jedine Matica, ktorá vyzbierala vyše tristoštyridsaťtisíc podpisov v petícii Za tú našu slovenčinu, aby sa matičný návrh jazykového zákona riešil referendom. Aj vtedajší „národniari“ vo vláde to ignorovali. Toto a iné matičné mementá nás nabádajú k tomu, že sa musíme zasa mobilizovať a brániť sa. Už aj preto, že vo fenoméne „štátny jazyk – slovenčina“ sa už rodia polemiky na úrovni vládneho programu a nových pomerov o tom, či aj menšinové jazyky nemajú byť štátne, čo nie je nikde v Európe. Keď im takto zrazu národ leží na srdci, ako počuť, nemali by sme voči týmto signálom ostať hluchí a nevšímaví.

Stanislav BAJANÍK,
MO MS v Dunajskej Lužnej

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
·tasr·

Hrušovskí matičiari si pripomenuli oslobodenie od fašizmu spomienkou

Sedemdesiatpäť minút úcty a vďaky

Text a foto: Ján BRLOŠ

V živote ľudstva je niekoľko udalostí, ktoré výrazne ovplyvnia jeho existenciu. Niektoré sú významné z hľadiska vývoja, iné slávnostné, ale sú aj také, ktoré v mysliach mnohých generácií ostali zakorenené s trpkosťou a spomíname na ne s bolesťou, so smútkom a najmä s výstrahou. K takým patria predovšetkým vojny a s nimi spojené tragické dosahy zanechávajúce nevyliečiteľné rany.

V týchto dňoch si pripomíname ukončenie jednej z najstrašnejších katakliziem – druhej svetovej vojny. Uplynulo sedemdesiatpäť rokov odvtedy, ako sa podarilo zničiť kruté fašistické vyčíňanie, zanechávajúce za sebou smrť a spúšť takmer na celom svete. Vojská Červenej armády a západní Spojenci zasadili posledný úder, ktorý prinútil nemeckého agresora ku kapitulácii. V obci Hrušov býva zvykom si túto udalosť pripomínať verejnou slávnostnou spomienkou s kultúrnym programom a so stretnutím účastníkov. Následkom obmedzení spôsobených pandémiou koronavírusu sa organizátori obec Hrušov, Matica slovenská a Miestna organizácia Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov rozhodli prispôsobiť sa aktuálnemu stavu. Netradičné podujatie pod názvom Sedemdesiatpäť minút úcty a vďaky sa uskutočnilo podvečer 8. mája v centre dediny. Sprievodné slovo a hudba tentoraz zneli z miestneho rozhlasu, aby boli nepriamo zapojení i ostatní občania. Po úvodnom prihovore zástupcovia organizátorov položili veniec k pomníku padlých a po odznení hymny držali stráž z úcty k obetiam vojny. V tej sa potom počas symbolických sedemdesiatich piatich minút vystriedali ďalšie dvojice z radov odbojárov, detských a mládežníckych folkloristov, hasičov, matičiarov. V tom čase prichádzali i ďalší obyvatelia, rodáci a návštevníci obce, aby si zapálením sviece, položením kvetu, spomienkou alebo modlitbou uctili pamiatku ľudí, ktorí za slobodu položili vlastný život alebo stratili zdravie. Z rozhlasu zneli hymnické a národné piesne s textovými predelmi, z ktorých sa účastníci mohli dozvedieť fakty o druhej svetovej vojne z globálneho i lokálneho hľadiska. Celkovú dramaturgiu relácie pripravilo Oblastné pracovisko Matice slovenskej. Väčšina účastníkov ostala na mieste konania spomienky počas celých sedemdesiatich piatich minút, niektorí zo svojich priedomí či záhrad v tichosti, s úctou a vďakou vzdali hold obetiam fašistickej zlovôle. Tradične v obci na túto počesť organizujú Pochod vďaky. Ten sa pre karanténne obmedzenia neorganizoval hromadne, ale mnohí ho podnikli individuálne.

Ani ohrozenie pandémiou nezabránilo hrušovským matičiarom pripraviť dôstojnú spomienku na 75. výročie oslobodenia našej vlasti.

Literárna súťaž Jozefa Braneckého oslovuje tvorcov už takmer tri desaťročia

Trenčianska Studňa sa stále s dažďom zhovára

Marta HALEČKOVÁ – Foto: Štefan KAČENA

Literárna súťaž Jozefa Braneckého vstúpila v tomto roku do svojho dvadsiateho siedmeho ročníka. Po celé tie roky rezonuje v povedomí literárne činných amatérov. Vznikla na pôde Miestneho odboru Matice slovenskej v Trenčíne, neskôr sa k organizátorom pridali mesto Trenčín, Verejná knižnica Michala Rešetku v Trenčíne, Spolok slovenských spisovateľov, Trenčiansky samosprávny kraj i Matica slovenská. Táto pôvodne regionálna súťaž pre stredoškolákov sa postupne stala celoštátnou i medzinárodnou, pretože prispievajú do nej aj Slováci žijúci v zahraničí. Súťaž nesie poetický názov Studňa sa tajne s dažďom zhovára, veď práve studňa – aj tá na Trenčianskom hrade – symbolizuje vodu, život a nevyschne vďaka dažďovým kvapkám.

Prvýkrát súťaž vyhlásili v roku 1992 – v roku tridsiateho výročia úmrtia pátra Jozefa Braneckého – na uctenie si literáta a pedagóga, ktorý v Trenčíne prežil významnú časť svojho života. Tento rodený Skaličan prišiel do Trenčína v roku 1917 a popri iných povinnostiach (bol rektorom tunajšieho piaristického kolégia a provinciálom rehole piaristov na Slovensku) preštudoval mestský archív a potom z neho čerpal vo svojej literárnej tvorbe.

Literárna súťaž Studňa sa tajne s dažďom zhovára bola a je len jednou z mnohých literárnych súťaží na Slovensku. Napriek tomu alebo práve preto sú organizátori i porota každý rok pozitívne prekvapení a vďační za množstvo príspevkov. Od vyhlásenia súťaže až podnes posudzujú autorské práce členovia Spolku slovenských spisovateľov a za tie temer tri desaťročia prešlo ich rukami a očami vyše štyritisíc strán textu od vyše tisícky autorov. Vďaka za prácu v porote patrí Jozefovi Repkovi, Vojtechovi Kondrótovi, Rudolfovi Dobiášovi, Jánovi Maršálkovi a ďalším, ktorí popri posudzovaní neraz nešetrili kritikou, autorom aj poradili a usmerňovali ich pri ďalšej literárnej tvorbe. Práve táto časť v rámci slávnostného vyhlasovania výsledkov súťaže sa ukázala ako potrebná a inšpirujúca – veď dobrých rád nikdy nie je dosť. Od začiatkov súťaže sú stálicami medzi porotcami Margita Ivaničková a Jaroslav Rezník.

Ambíciou organizátorov súťaže bolo a zostáva hľadať a nachádzať často veľmi nadaných literátov, podnecovať a povzbudzovať ich k ďalšej literárnej tvorbe. Prispievali k tomu aj výzvy na literárne príspevky, venované známym i menej známym osobnostiam či udalostiam viažucim sa k histórii nielen Trenčína, ale celého Slovenska, napríklad v Roku Jozefa Miloslava Hurbana – 2007/2008, prvého predsedu Slovenskej národnej rady, národného buditeľa, spisovateľa, kultúrneho, politického a cirkevného činiteľa, ktorý bol vyhlásený pri príležitosti sto deväťdesiateho výročia narodenia a sto dvadsiateho výročia úmrtia. Zámerom bolo literárne sprítomnenie jeho myšlienok súčasníkom. V roku 2009 pribudla téma Ora et labora, Skalka pri Trenčíne, ako súčasť druhého medzinárodného literárno-výtvarného sympózia Ora et ars – Skalka 2009, ako poďakovanie za kultúrne a duchovné obohatenie Slovenska stále aktuálnou benediktínskou myšlienkou a zásadou Modli sa a pracuj. Dvadsiaty druhý ročník súťaže motivoval autorov Rokom Ľudovíta Štúra, ktorého aktivity a myšlienky i činy sú dodnes bohatým zdrojom inšpirácií. Autorov súťažných príspevkov v roku 2016 inšpiroval Rok Svetozára Hurbana Vajanského, v roku 2017 rezonovala myšlienka J. M. Hurbana Pravde a národu, v roku 2018 organizátori ponúkli tému Osmičky v dátumoch našich dejín, rok 2019 sa niesol v znamení stého výročia smrti M. R. Štefánika a jeho nezabudnuteľnej vety: „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem.“

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Kedysi v máloktorej slovenskej domácnosti chýbal román Joža Nižnánskeho Cholera. Spisovateľ populárnou formou opísal ľudovú rebéliu proti opatreniam, ktoré vrchnosť prijímala na východe Slovenska proti epidémii cholery. Aj historik Ivan Mrva opísal tieto udalosti vo svojom trojdielnom cykle príspevkov v SNN o epidémiách minulosti, ktoré sme nedávno publikovali, a otázku, kedy bola táto epidémia, ktorá vyvolala sedliacke povstanie, sme publikovali aj v našom kvíze v č. 17 matičného týždenníka. Správne na ňu odpovedali tí, ktorí uviedli, že to bolo v roku 1831. Spomedzi správnych riešiteľov sme vyžrebovali týchto výhercov: Daniela Vajzerová, Turany; Bartolomej Ferenc, Soľ; Helena Marková, Bratislava.

● V dnešnom čísle publikujeme rozhovor s akademickým maliarom Viliamom Horňáčkom, známym vlastencom a predstaviteľom mnohých pronárodných aktivít a organizácií. KORENE – jedna z nich – majú práve jubileum. Aké výročie si pripomína toto združenie slovenskej pronárodne orientovanej inteligencie?

Svoje odpovede posielajte na adresu redakcie a na jej elektronické kontakty uvedené v tiráži našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do konca mája.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

24. mája

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil herec, spevák, komik, režisér, moderátor a zabávač Ivan Krajíček (1940 – 1997); v roku 1964 začínal v činohernom súbore Novej scény, neskôr prešiel do operetného súboru, kde sa stal sólistom, počas prezenčnej vojenskej služby pripravoval zábavný program, do ktorého potreboval scenár. Spojil sa s Oldom Hlaváčkom a spolupráca prerástla so divadelnej a kabaretnej dvojice Krajíček – Hlaváček

– pred piatimi rokmi zomrel futbalista Vladimír Hagara (1943 – 2015); Česko-Slovensko reprezentoval dvadsaťpäťkrát a dal štyri góly, hral na MS v roku 1970 v Mexiku

25. mája

– pred tridsiatimi piatimi rokmi sa stal slovenský arcibiskup Jozef Tomko kardinálom (1985); za proprefekta Kongregácie pre evanjelizáciu národov ho vymenoval pápež Ján Pavol II., Tomko sa zároveň stal kancelárom Pápežskej Urbanovej univerzity

– pred tristo deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil spisovateľ Sebastián Fabricius (1625 – 1681); svoje diela písal v nemčine, zameriaval sa na memoárovú literatúru, námety čerpal zo svojho detstva, pričom svoje spomienky písal z pohľadu dieťaťa

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi zomrel dramatik Ivan Bukovčan (1921 –- 1975); bol najplodnejším i najúspešnejším slovenským scenáristom, spracoval cudzie námety, napríklad Čertova stena, Katka, Posledná bosorka, ale aj vlastné: Mladé srdcia, Rodná zem, Šťastie príde v nedeľu

– pred štyridsiatimi rokmi zomrela spisovateľka Žela Inovecká (1910 – 1980); je autorkou populárnej literatúry, najmä schematických sentimentálnych ženských románov a poviedok, praktickej literatúry pre ženy s tematikou starostlivosti o domácnosť, prvej pomoci, kozmetiky, ale najmä kuchárskej literatúry

26. mája

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi zomrel básnik Ivan Gall (1885 – 1955); napísal okolo tridsať lyrických básní a niekoľko krátkych próz, jeho poézia znamená obohatenie dobového básnického výrazu o nové odtiene. Často sa inšpiroval výtvarným umením, čoho dôkazom je i viacero básní napísaných k určitým obrazom

27. mája

– pred sto pätnástimi rokmi sa narodil maliar a grafik František Viktor Podolay (1905 – 1958); nadviazal na program zakladateľskej generácie slovenských maliarov, ktorých monumentalizovanie slovenskej krajiny a heroizovanie vidieckeho človeka bolo hlavným krédom

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil architekt a urbanista Karol Paluš (1925 – 2000); svoju tvorbu začal urbanisticko-architektonickými projektmi v Trnave, po ktorých sa v roku 1954 realizuje pri návrhu vežových obytných domov na Miletičovej ulici v Bratislave

28. mája

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil básnik a literárny vedec Viliam Marčok (1935 – 2013); po básnických začiatkoch upriamil svoju pozornosť na literárnovedný výskum a folkloristiku, najmä rozvíjanie folklórnej tradície v tvorbe pre deti a mládež. Napísal viacero odborných štúdií z oblasti literárnej histórie, komparatistiky, historickej poetiky a súčasnej literatúry

29. mája

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil historik Ján Sirácky (1925 – 1998); venoval sa slovenskému vysťahovalectvu do Maďarska, Juhoslávie, Rumunska a česko-slovensko-juhoslovanským vzťahom

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Jaroslav Chovanec, Štefan Martinkovič, Veronika Matušková, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 28 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.